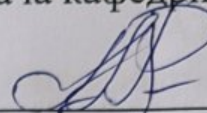

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА МАРКЕТИНГУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Т.в.о.завідувача кафедри маркетингу

Г. Радченко
« 07 » 06 2021 р.

ВИПУСКНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

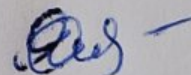
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 075 «МАРКЕТИНГ»

ОСВІТНО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«ЕЛЕКТРОННИЙ МАРКЕТИНГ»

Тема: «Тенденції розвитку світового аграрного ринку»

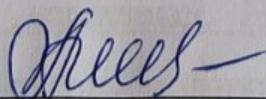
Виконавець: Яременко Михайло Сергійович

Керівник: к.е.н., доц. Петропавловська Світлана Євгенівна

Нормоконтролер:

Шевченко А.В.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

Кафедра маркетингу

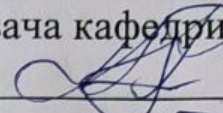
Освітній ступінь «Бакалавр»

Спеціальність 075 «Маркетинг»

Освітньо-професійна програма «Електронний маркетинг»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о.завідувача кафедри маркетингу

Г. Радченко

« 17 » 05 2021 р.

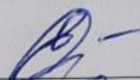

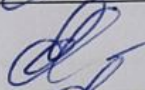
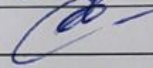

ЗАВДАННЯ

на виконання випускної роботи

Яременко Михайло Сергійович

1. Тема випускної роботи: «Тенденції розвитку світового аграрного ринку» затверджена наказом ректора від «02» квітня 2021 р. № 545/ст
2. Термін виконання проекту (роботи): з 17.05.2021 по 20.06.2021
3. Вихідні дані роботи: Статистична звітність Державної служби статистики України. Звітність Державної митної служби України. Продовольчий прогноз ФАО
4. Зміст пояснювальної записки: Зовнішньоекономічна діяльність та світові ринки. Місце міжнародного маркетингу у зовнішньоекономічній діяльності компаній. Рушійні сили світової торгівлі. Оцінка зрушень в світовій торгівлі. Світові аграрні ринки та зовнішньоекономічна діяльність в агропромисловому комплексі. Наслідки пандемії COVID-19 для торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією. Україна – гарант світової продовольчої безпеки.
5. Перелік обов'язкового графічного матеріалу: рисунки, графіки, таблиці, схеми

6. Календарний план-графік

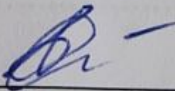
№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1.	Видача завдання	17.05.2021	
2.	Збір та обробка статистичної інформації	17.05.2021 – 21.05.2021	
3.	Вивчення стану проблем, опрацювання джерел	21.05.2021 – 26.05.2021	
4.	Написання теоретичної частини	26.05.2021 – 30.05.2021	
5.	Написання аналітичної частини	31.05.2021 – 06.06.2021	
6.	Написання вступу та висновків	06.06.2021	
7.	Оформлення пояснювальної записки, графічного матеріалу, підготовка доповіді, передзахист	08.06.2021 - 10.06.2021	
8.	Проходження нормо контролю, перевірки на плагіат, оформлення документів до захисту, рецензування роботи, подання на кафедру	11.06.2021- 12.06.2021	

7. Консультанти з окремих розділів:

Розділ	Консультант (посада, П.І.Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

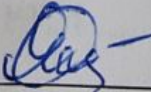
8. Дата видачі завдання «17» травня 2021 р.

Керівник випускної роботи

 _____
 (підпис керівника)

Петропавловська С.Є.
 (П.І.П.)

Завдання прийняв до виконання

 _____
 (підпис студента)

Яременко М.С.
 (П.І.П.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до випускної роботи «Тенденції розвитку світового аграрного ринку»: с., 15 рис., 2 табл., літературних джерела.

Об'єкт дослідження – тенденції розвитку світового агропромислового ринку.

Предмет дослідження – аналіз стану та перспектив розвитку міжнародного ринку агропромислової продукції.

Мета дослідження – аналіз тенденцій розвитку світового аграрного ринку.

Методи дослідження – економіко-статистичні та економіко-математичні, табличний та графічний прийоми, системний та маркетинговий підхід, метод логічного узагальнення та інші.

Наукові результати дипломної роботи апробовані на конференції, опубліковані в збірниках матеріалів конференцій.

АНАЛІЗ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, АГРАРНИЙ РИНОК, МАРКЕТИНГ, СПОЖИВАЧ, СТРАТЕГІЯ, СПОЖИВАЧІ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПРОДУКЦІЯ, ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СВІТОВІ РИНКИ	9
1.1 Місце міжнародного маркетингу у зовнішньоекономічній діяльності компаній	9
1.2. Рушійні сили світової торгівлі.....	18
1.3. Оцінка зрушень в світовій торгівлі	23
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ	33
2.1. Світові аграрні ринки та зовнішньоекономічна діяльність в агропромисловому комплексі	33
2.2. Наслідки пандемії COVID-19 для торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією	48
2.3. Україна – гарант світової продовольчої безпеки.....	50
2.4. Тенденції розвитку агропродовольчих ринків.....	55
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Світова економіка в 2020 році увійшла до довгої фази глибокої кризи, яка, як вважають експерти, продовжиться не один рік. Головною причиною такого стану справ, поза сумнівом, можна рахувати пандемію COVID-19, яка істотно відбилася на політиці, економічних зв'язках, цінностях і пріоритетах держав по всьому світу. 2020 – рік, коли більшості країн світу довелося йти на крайні заходи – вводити масштабні локдауни, закривати цілі сектори економіки, вибудовувати нові механізми взаємодії з громадянами і переходити до повсюдної цифровізації.

Актуальність теми. Аграрний сектор економіки є однією з найбільш важливих галузей в економіках усіх країн, оскільки від рівня розвитку сільського господарства залежить продуктова безпека країни. Країни з розвинутою сільськогосподарською індустрією, забезпечивши внутрішній ринок, виходять на зарубіжні з метою реалізації конкурентоздатної продукції, витісняючи локальних виробників.

Міжнародні організації – Всесвітній банк (ВБ), Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), світова (СОТ) організації торгівлі, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) – приділяють велику увагу аналізу проблем продовольчої безпеки і харчування, які розглядаються як ключові вектори сталого розвитку. Продовольча й сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй закликає СРД до прийняття заходів, що сприяють відповідальному споживанню і виробництву, забезпечення доступності здорового харчування для всіх.

Аграрний сектор економіки є однією з найбільш важливих галузей в економіках усіх країн, оскільки від рівня розвитку сільського господарства залежить продуктова безпека країни. В умовах глобалізації торгівля сільськогосподарськими продуктами не обмежена якими-небудь рамками.

Країни з розвинутою сільськогосподарською індустрією, забезпечивши внутрішній ринок, виходять на зарубіжні з метою реалізації конкурентоздатної продукції, витісняючи локальних виробників. Це дозволяє диверсифікувати експортний потенціал сировинної економіки, тому підтримка держави в торговій діяльності на сьогодні широко використовується усіма країнами на світовій арені. Очікується, що до 2050 року чисельність населення світу досягне показника в 10 млрд, згідно з прогнозами, число людей у віці 65 років і старше збільшиться більш ніж удвічі з 2020 року і досягне 1,5 млрд у 2050 році, що негативно позначиться на попиті на різні віддіа продовольства та мінімальні споживи в харчуванні. У світі тільки 19% дітей у віці від 6 до 23 місяців дотримуються мінімально допустимої дієти, а лише половина з них споживає рекомендовану мінімальну кількість їжі.

Тому виникає необхідність зосередити увагу на діях, які сприяють відповідальним моделям споживання і виробництва продуктів харчування, на послабленні тиску на екосистеми, скороченні викидів парникових газів і пом'якшенні наслідків зміни клімату.

У резолюції експертів FAO акцент робиться на тому, що просування сільськогосподарського виробництва є ключовим елементом викорінення бідності у всіх її формах і вимірах. Для чого необхідно збільшити обсяг сільськогосподарського виробництва при одночасному скороченні викидів парникових газів

Продовольчі системи не можуть бути стійкими самі по собі, доступ до достатньої кількості безпечних та поживних харчових продуктів для всіх повинний бути забезпечений усіма секторами економіки, а не тільки сільським господарством.

Об'єктом дослідження є тенденції розвитку світового агропромислового ринку.

Предметом дослідження виступає аналіз стану та перспектив розвитку міжнародного ринку агропромислової продукції.

Теоретичною та методологічною основою проведених у роботі досліджень є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі агропромислового комплексу.

Інформаційною базою виступили статистичні матеріали Державного комітету статистики України, матеріали, опубліковані в економічній літературі, періодичній пресі та з використанням електронних ресурсів мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СВІТОВІ РИНКИ

1.1 Місце міжнародного маркетингу у зовнішньоекономічній діяльності компаній

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності у багатьох випадках значною мірою залежить від умілого застосування методів міжнародного маркетингу і сприяє формуванню глобалізованої економіки пов'язуючи попит з його пропозицією у всьому світі, дозволяє країнам розширювати свої ринки.

Практика зовнішньоекономічної діяльності будь-якої фірми свідчить про те, що компанії намагаються зайняти певні ніші світового ринку товарів і послуг, що пов'язано з послабленням маркетингових можливостей або зміна кон'юнктури на внутрішньому ринку, зниженням темпів економічного зростання, високими податками, державною підтримкою, зовнішньоекономічній експансії, а також появою нових ринкових можливостей.

Усе це створює необхідність і можливість здійснення корпораціями виходу на ринки інших держав, де перед підприємцями найчастіше постає ряд проблем, характерних практично для усіх держав.

Основними рисами міжнародного маркетингу є вимоги набагато більшої напруги сил, активності, наступальності, заповзятливості, чим маркетинг на внутрішньому ринку.

У принциповому і структурному планах міжнародний маркетинг не має яких-небудь корінних відмінностей від маркетингу на національному ринку, проте, важче добувати ринкову інформацію, діє значно більша кількість чинників, тенденцій, суб'єктів ринкової діяльності, відпрацьовані дії і підходи в одній країні можуть бути абсолютно непридатними в іншій країні.

Українському бізнесу на зовнішньому ринку необхідно підлаштовуватися під життєвий цикл «їх» товарів і навіть йти у своїй тактиці на випередження, потрібне дотримання правил «чесної конкуренції», що психологічно скрутно.

Оскільки в розвинених країнах вже досягли піку маркетингу просування товарів здійснюється з масштабними маркетинговими програмами.

До проблем, пов'язаних з виходом на зовнішні ринки відносяться:

- політична нестабільність в країні, часта зміна урядів і політики в стосунках економіки не сприяють інвестиційній і збутовій діяльності іноземних підприємців в цій країні. Власність іноземних підприємців може бути у будь-який час націоналізована, можуть бути обмежені можливості репатріації капіталовкладень і т.ін.;

- нестабільність економічного розвитку, що супроводжується спадом виробництва, високою інфляцією, низьким обмінним курсом національної валюти;

- вимога великої частки внутрішнього партнера в спільних підприємствах, вимоги передачі технологічних і інших секретів, обмеження на вивезення прибутку;

- зовнішня заборгованість багатьох країн і витікаюча з цього їх низька платоспроможність, т.ін.;

- тарифи і інші митні обмеження, внутрішні стандарти на товари, що імпортуються, і т.ін.;

- корумпованість економічного середовища, вимога хабарів, інших нелегальних поступок за надання можливостей.

Практично усі ці чинники зустрічаються в міжнародній маркетинговій практиці у багатьох країнах. Для українських суб'єктів господарювання вихід на світові ринки є нині одним із стратегічних завдань, і вирішити її можливо лише при дотриманні визначених правил вивчення маркетингового середовища в конкретній країні, дотриманні определной послідовності в плануванні зовнішньоторговельних операцій. Враховуючи традиції окремих країн, які визначають ефективність на відповідних ринках, експортер повинен звертати увагу на загальні підходи, що історично склалися в конкретних країнах, до маркетингової діяльності і конкретний етап розвитку маркетингу в цій країні.

Радикальна відмінність зовнішнього ринку від українського полягає в тому, що зовнішній ринок є ринком покупця, де пропозиція товарів і послуг випереджає попит і питання не стільки в досягненні конкурентоспроможності товарів, скільки в з'ясуванні нових запитів потенційних покупців і своєчасному їх задоволенні. Звідси найважливіша вимога для національного українського підприємця полягає в швидкій, оперативній здобичі ринкової інформації, її обробці і виробленні адекватної ринкової ситуації стратегії у виробництві і реалізації товарів.

На те, чим і в якому об'ємі торгують країни, роблять вплив чотири основні чинники, які тісно пов'язані між собою і визначають також характер економічного розвитку, це ріст доходів, збільшення чисельності населення і демографічні зміни, науково-технічний прогрес і політика – усе це чинники, що визначають ріст і структуру міжнародної торгівлі.

Ріст чисельності населення і демографічні зміни в сукупності з ростом доходів впливають на загальний попит, до яких, у свою чергу, адаптуються виробництво, ринки і торгівля, а сприяють цьому технології.

Процес глобалізації характеризується все більшою відкритістю ринків, якій сприяє зниження бар'єрів в торговій політиці, а також науково-технічний прогрес, який дозволяє понизити транспортні витрати, поліпшити комунікації і, відповідно, підвищити рівень комерціалізації, ці чинники одночасно чинять дію на пропозицію продовольства, попит на нього і торгівлю ним, і здійснюється ця дія різними шляхами.

Торгівля, в свою чергу, залежить від рівня доходів і може бути одним з визначальних чинників економічного зростання сприяючи підвищенню ефективності і передачі технологій. Взаємозв'язок між торгівлею і доходом носить неоднозначний характер, в період з 1995 по 2019 рік, коли ринки ставали усе більш відкритими, а об'єми торгівлі росли, ріст доходів в країнах давав підстави припускати, що глобалізація сприяє конвергенції лише частково. Темпи росту доходів в країнах з рівнем доходу нижче і вище за середній були значно вищі, ніж в країнах з високим.

Динаміка доходів і ріст споживання продовольства (країни розподілені по групах залежно від рівня доходів) представлена на рис.1.1.

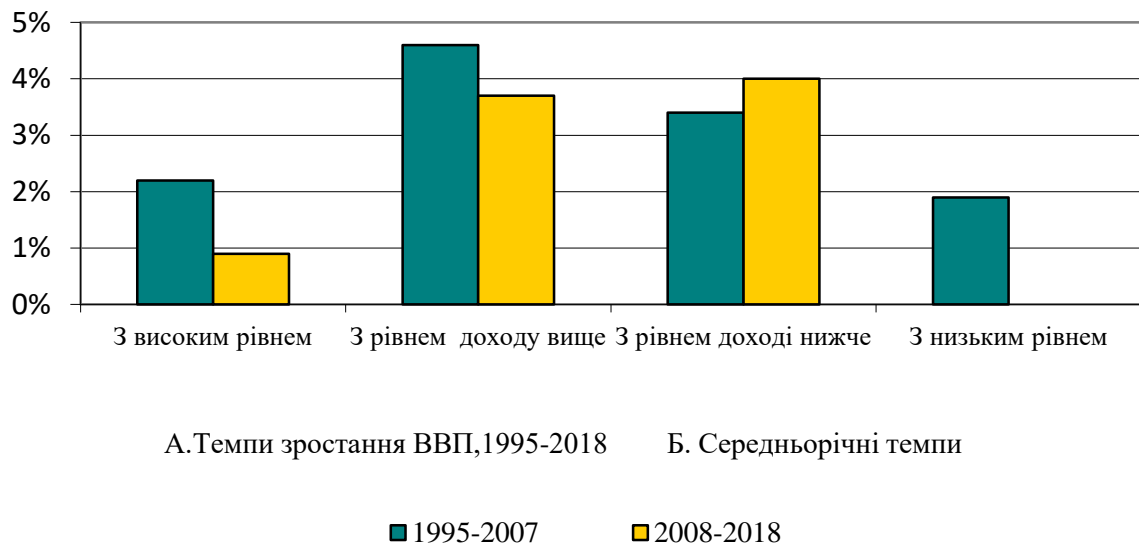

Рис. 1.1. Динаміка доходів і зростання споживання

Основні соціально-економічні зміни, пов'язані зі зростанням доходів, супроводжуються значними змінами в структурі споживання, на початкових стадіях такого переходу зростання доходів корелює з більш високим рівнем споживання.

До ухвалення остаточного рішення про вихід на зовнішній ринок необхідно скласти загальну концепцію зовнішньоекономічної діяльності. Оперативні (тактичні) рішення повинні допомогти у виборі способу досягнення оптимального поєднання чотирьох складових маркетингового процесу: продукту, ціни, місця і методів просування (реклами) товару.

Вихід на зарубіжний ринок дозволяє компанії домагатися успішнішого рішення трьох основних завдань:

- розширення збуту продукції;
- придбання матеріальних ресурсів;
- диверсифікації джерел постачання.

Інтернаціоналізація діяльності фірми, її вихід на світові ринки і активізація ЗЕД накладають велику відповідальність на її маркетингову

службу. Виділяють три методи міжнародної торгівлі: прямий, непрямий і кооперативний, а також зустрічну торгівлю як самостійний метод. Вибір того або іншого методу залежить від складу учасників угоди і їх цілей; від особливостей конкретного ринку, ринкової ситуації і чинників, що впливають на неї.

Існують три основні схеми побудови служби міжнародного маркетингу, які забезпечують реалізацію зовнішньоекономічної діяльності. Це географічна структура (рис. 1.2), товарна структура (рис. 1.3), товарно-географічна структура (рис. 1.4). Компанії, виходячи на зарубіжний рівень, обирають лише свою, притаманну тільки їм модель побудови служби міжнародного маркетингу, яка буде відповідати ринковій стратегії.

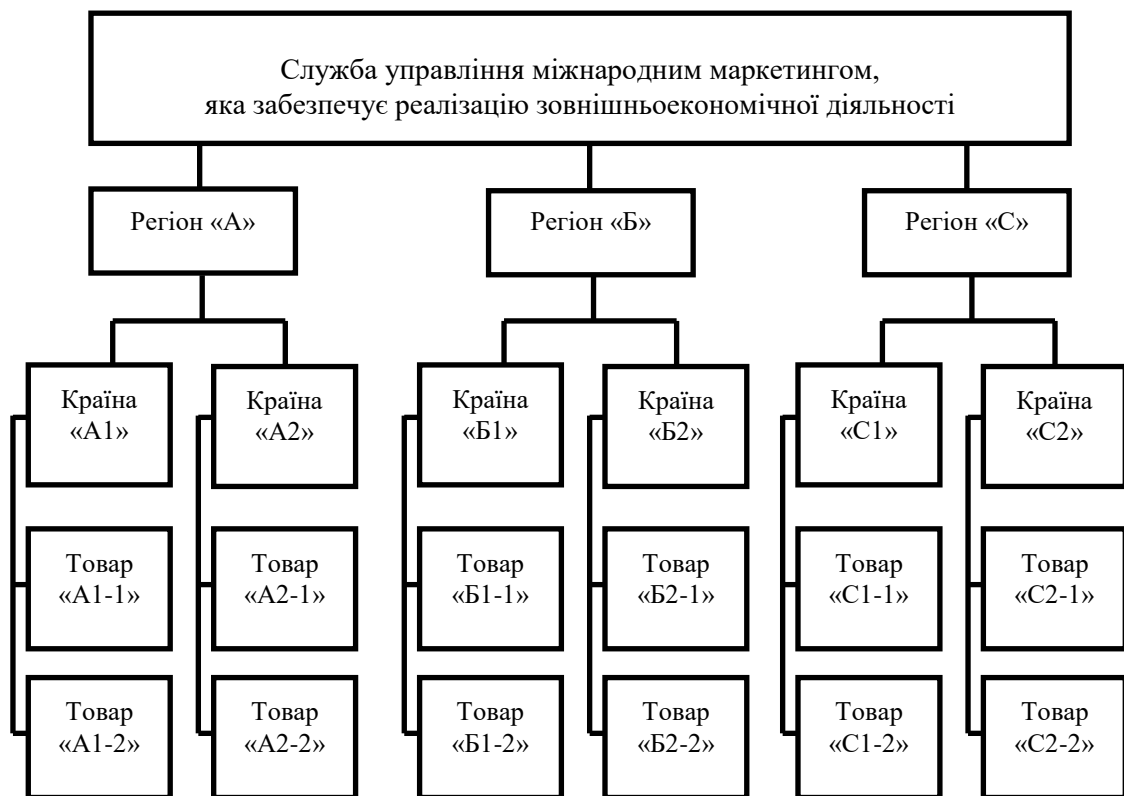

Рис. 1.2. Діюча модель географічної структури управління міжнародним маркетингом, які забезпечують реалізацію зовнішньоекономічної діяльності

Організація служби міжнародного маркетингу за географічною структурою базується на географічному розподілі зарубіжного ринку. Її перевагами є великі можливості адаптування товарів до специфіки

споживацьких вимог, а недоліками – значні витрати на підготовку збутового персоналу.

При виході на міжнародний ринок фірми стикаються з незнайомими умовами діяльності. В результаті це призводить до збільшення потреби в інформаційному забезпеченні діяльності фірми, підвищення вимог до координації різних сфер діяльності фірми і узгодженості дій різних її підрозділів, зростанню загального ризику та появи додаткових видів ризиків в діяльності фірми.

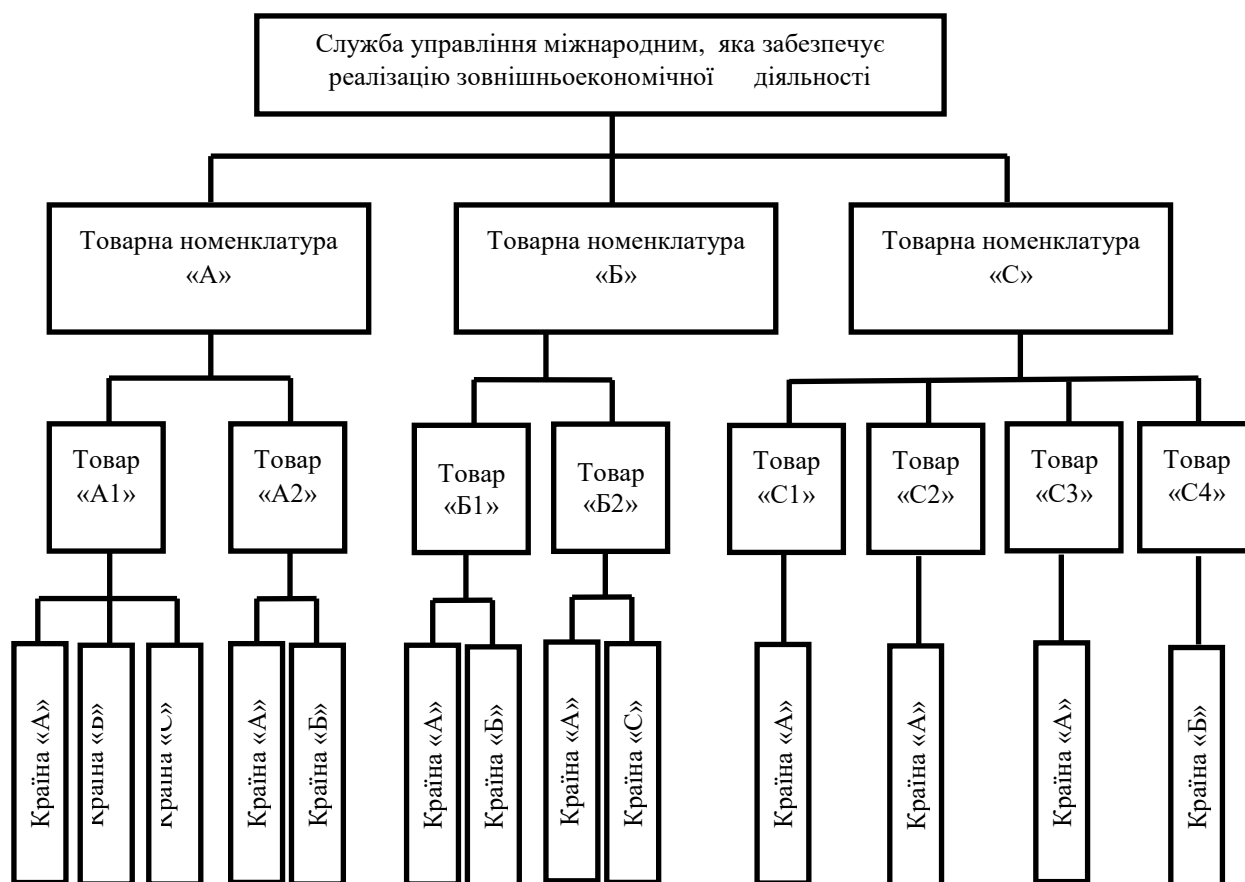

Рис. 1.3. Діюча модель товарної структури управління міжнародним маркетингом, яка забезпечує реалізацію зовнішньоекономічної діяльності

Організація служби маркетингу за товарною структурою характеризується спеціалізацією торговельних, посередницьких і збутових організацій на окремих видах товарів за номенклатурою і асортиментом. Її перевагами

такої стає висока товарно-збутова спеціалізація, значні переваги унікальних товарів у конкуренції. В якості недоліків виступають високі витрати на дослідження товарного збуту, підготовку спеціалістів.

Модель товарно-географічної структури управління міжнародним маркетингом, яка забезпечує реалізацію зовнішньоекономічної діяльності представлено на рис. 1.4.

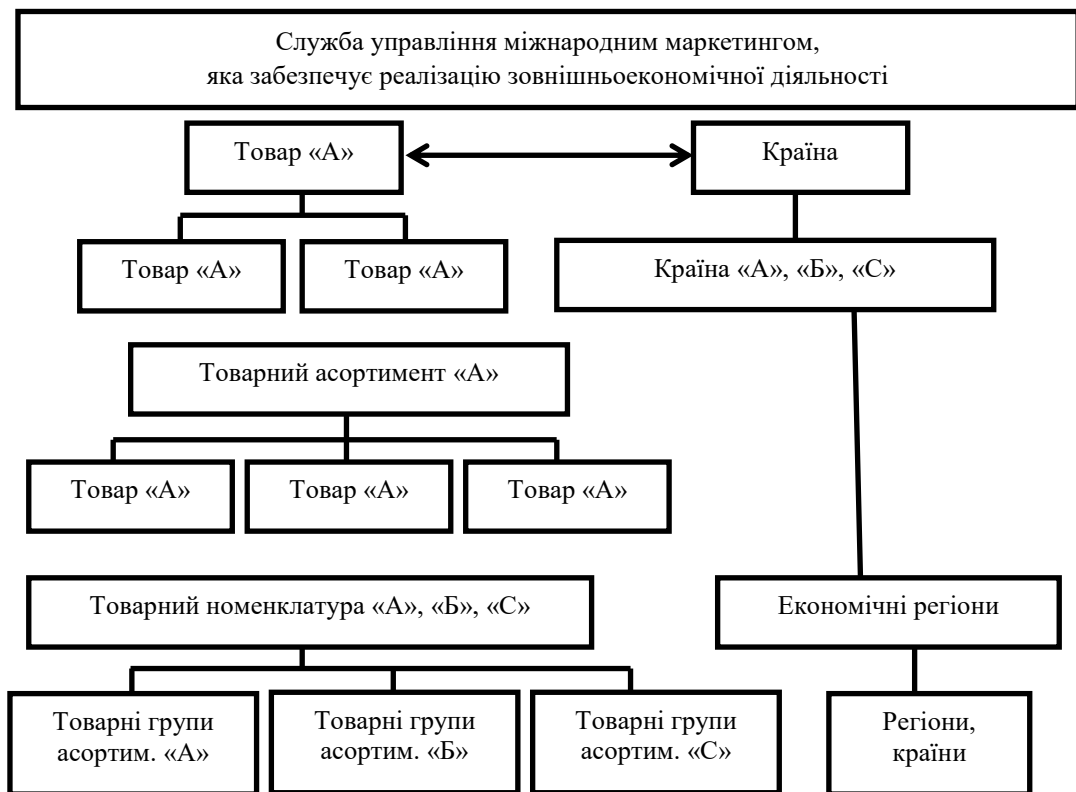

Рис. 1.4. Модель товарно-географічної структури управління міжнародним маркетингом, яка забезпечує реалізацію зовнішньоекономічної діяльності

Модель товарно-географічної структури управління міжнародним маркетингом базується на комбінованому використанні товарної і географічної моделі структури служби, та дозволяє в окремих країнах впроваджувати торговельну мережу за специфікою особливостей окремих товарів, а в інших за територіальними купівельними мотивами в процесі просування товарів до кінцевих споживачів і користувачів. Її перевагами є поєднує позитивні риси обох моделей у сфері досліджень товарного збуту і купівельних мотивів та

заперечень, пристосовує окремі специфічні особливості товарів і споживачів, а недоліками є високі витрати на систему товаропросування, дослідження макросередовища одночасно у багатьох регіонах світу. Побудова структури дуже громізка, дублююча і високовитратна.

До форм організації зовнішньоекономічної діяльності відноситься відділ зовнішньоекономічних зв'язків (ВЗЕЗ), який не являється самостійним структурним підрозділом підприємства, він управляє ЗЕД як елементом єдиної цілісної системи внутрішньо-фірмового управління (рис 1.5).

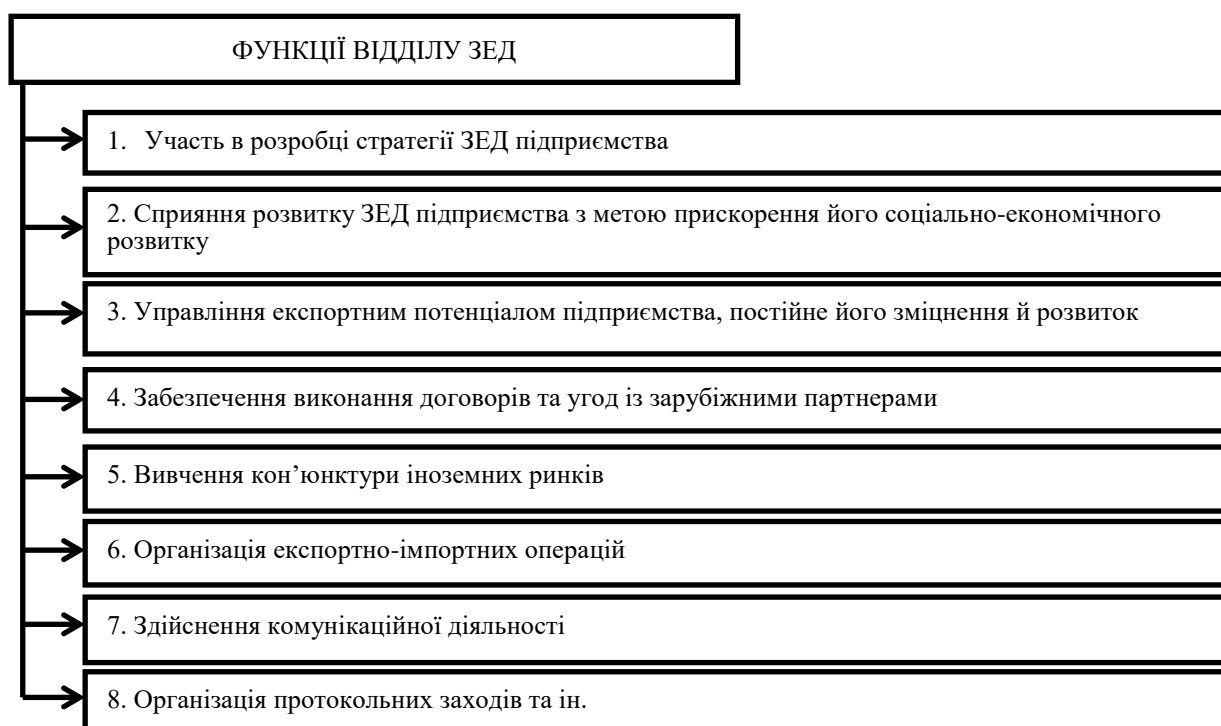

Рис. 1.5. Функції відділу ЗЕД

Кожна з груп має свої конкретні завдання і виконує відповідні функції.

Основними функціональними підрозділами ЗЕД є маркетингова і оперативно-комерційна служба, служба планово-економічних розрахунків, валютно-фінансових операцій, обліку і звітності, юридичних та інженерно-технічних питань.

У зв'язку з глобалізаційними процесами в економіці, продовженням економічної кризи і падінням внутрішніх ринків, компанії шукають виходи на нові іноземні ринки, займаються міжнародною діяльністю – експортом та

імпортом товарів, капіталів, технологій, послуг, з інтеграційними процесами в різних сферах (рис 1.6).

Рис. 1.6. Стратегічні цілі міжнародної діяльності компаній

Реалізуючи стратегічні цілі, компанія враховує ряд факторів, які впливають на її діяльність на міжнародному ринку (рис. 1.7).

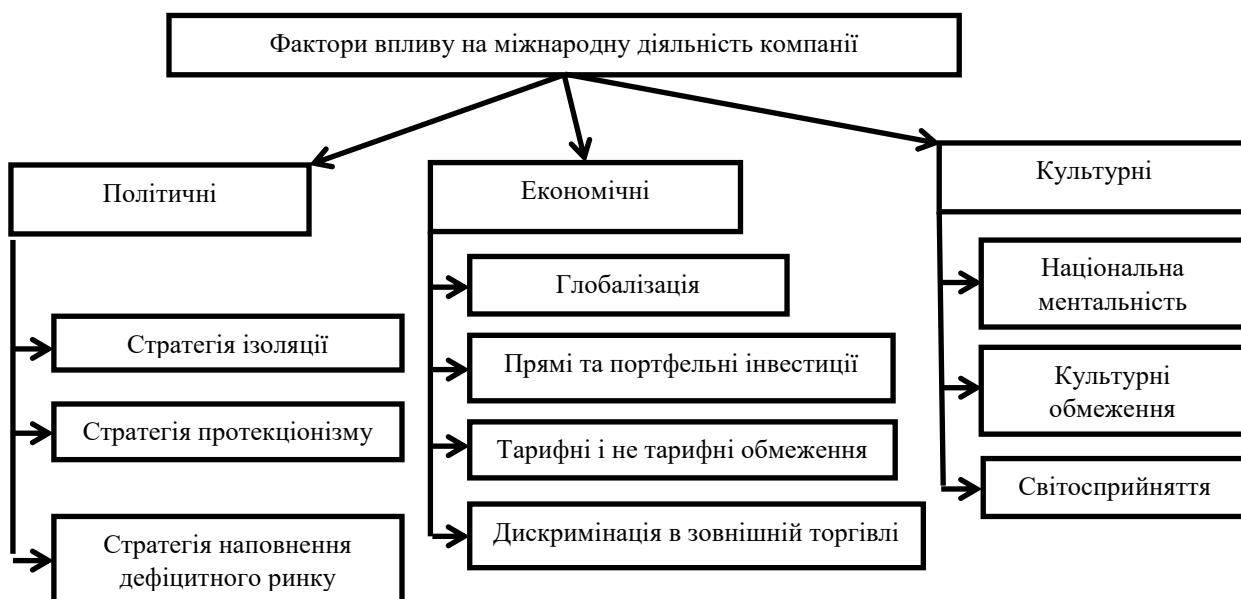

Рис. 1.7. Фактори впливу на діяльність підприємства на зовнішніх ринках

Успіх фірми в міжнародній конкуренції визначає ефективність використання цих факторів.

1.2. Рушійні сили світової торгівлі

Незважаючи на те що у світлі кризи COVID-19 перспектив торгівлі можуть здатися невизначеними, по всьому світу спостерігається відновлення і розвиток, який станеться в поточному році після сильного спаду 2020 року. Скорочення світової економіки в 2020 році склало – 3,5%, спад був на 0,9 процентного пункту менш глибоким, чим передбачалося. Він привів до глибоких негативних наслідків.

На тлі високої невизначеності прогнозується, що ріст світової економіки складе 5,5% в 2021 році і 4,2% в 2022 році (рис.1.8). Згідно прогнозу на 2021 рік переглянуто підвищення на 0,3 процентного пункту в порівнянні з попереднім прогнозом.

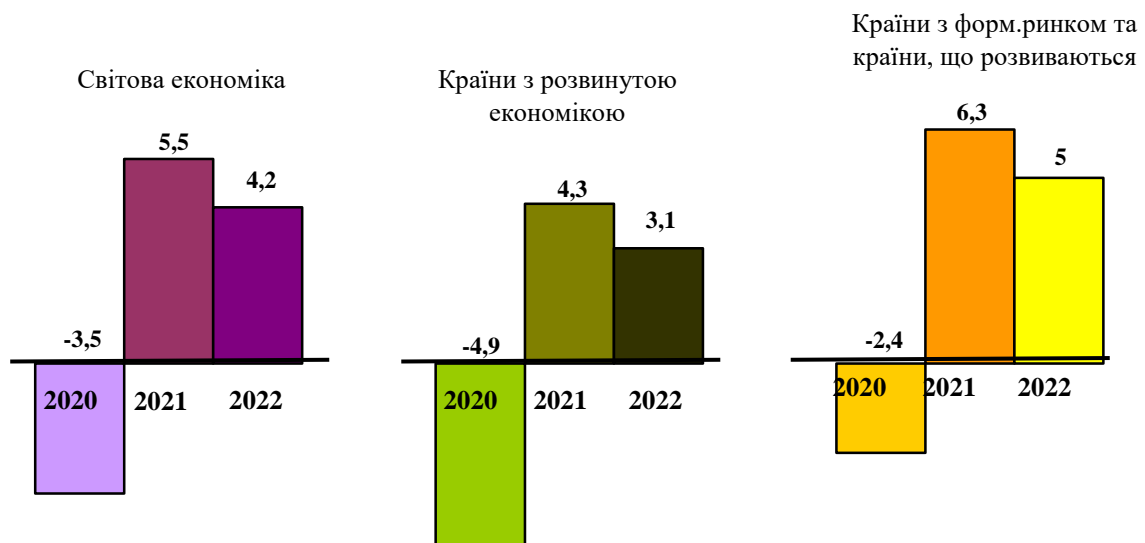

Рис.1.8. Прогнози росту світової економіки

У основі процесу стійкого розвитку і підвищення сприйнятливості до потрясінь лежить глобальна торгівля і добре функціонуючі ринки. Певні галузі останні місяці демонструють випереджаючу динаміку, яка збережеться у міру боротьби з наслідками пандемії.

Серед цих галузей — продажі продуктів, стійких до кризи, таких як основні продукти харчування і виробу медичного призначення або товари для будинку, галузі моди, споживчої електроніки, фітнеса, а також товарів для будинку і ремонту, який став також офісом і тренажерним залом.

Галузі моди, споживчої електроніки, фітнеса, а також товарів для будинку і ремонту в 2020 р. досягли хороших показників, що пояснюється їх придатністю для життя будинку. Проте подальший ріст в цих галузях очікується і в десятилітті, що настає.

Зростання ролі глобальних виробничо-збутових ланцюжків обумовлене ростом доходів, зниженням торгових бар'єрів і технічним прогресом, які трансформували ринки і торгові процеси, зв'язавши між собою фермерів, торговців і споживачів різних регіонів і країн.

Глобальні виробничо-збутові ланцюги можуть полегшити інтеграцію країн, що розвиваються, в глобальні ринки. Оскільки вони тісно зв'язують наші продовольчі ринки, вони також служать механізмом поширення передового досвіду для сприяння стійкому розвитку.

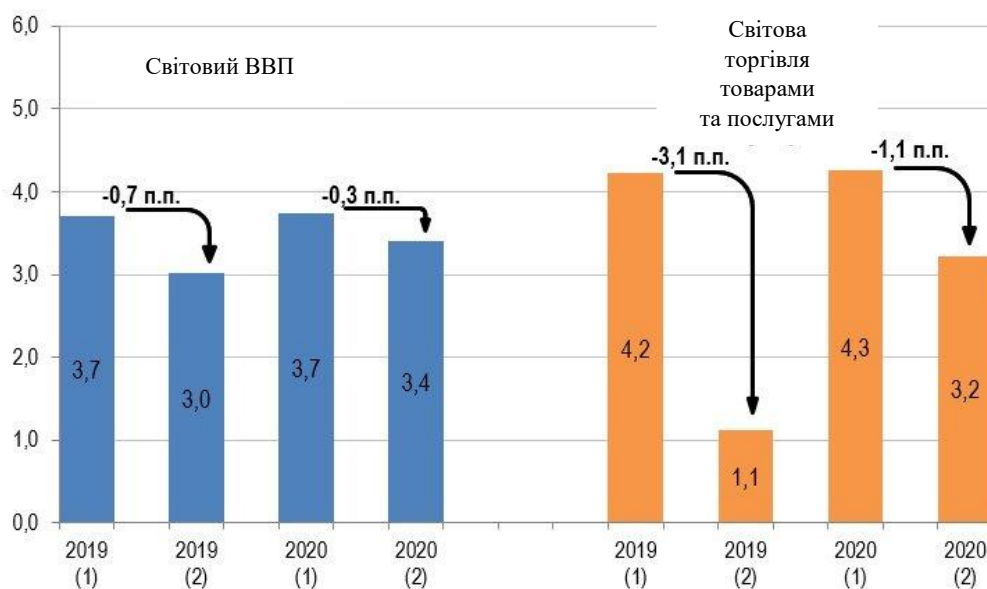

Рис.1.9. Зростання світової торгівлі

З квітня по липень 2020 р. відновлення об'ємів експорту спостерігалось в ЮАР, Нігерії, Індії і Великобританії, незважаючи на те що усі ці країни відновлювалися після різких спадів на початку кризи.

Фактично Китай став єдиною великою економікою у світі, якій вдалося перевершити об'єми експорту за 2019 р. в липні 2020 р.

Об'єми експорту відстали від рівня 2019 р. всього на 4% в країнах Європейського союзу і Австралії порівняно з 17% в США і падінням на 22 % в країнах Латинської Америки.

За останні два десятиліття світова торгівля продовольчими і сільськогосподарськими товарами збільшилася більш ніж в два рази. Економічне зростання, що спостерігається останнім часом, привело до змін в споживанні продуктів харчування в країнах Африки на південь від Сахари: із зернових, коренеплодів і бульбоплодів люди переходять на рибу, м'ясо, яйця, молочні продукти, фрукти і овочі, а також на продукти, що пройшли технологічну обробку.

Якщо на рівні груп продовольчих товарів зміна структури споживання в процесі переходу на інші моделі живлення виглядає очевидною, то на національному рівні можна помітити більше виражену неоднорідність, оскільки зміни раціону залежать також від особистих переваг людей, від розподілу доходів і рівня розвитку. Наприклад, в країнах з ринковою економікою, що формується, таких як Бразилія і багато країн, що розвиваються, включаючи Непал і В'єтнам, ріст доходів привів до значного зниження долі зернових культур в споживанні продовольства на душу населення.

Проте в Уганді ця доля зросла. Там, на відміну від інших країн регіону, де в раціоні людей переважає кукурудза, основні продукти харчування відрізняються великою різноманітністю і включають маніок, солодка картопля і матуке.

У країнах, що демонструють прискорене економічне зростання, таких як В'єтнам, зміни в живленні відбувалися швидше.

Раціон змінився як у міського населення, так і у сільського. При цьому, проте, з'ясувалося, що перехід із зернових на калорійнішу їжу більше

виражений в містах, попри те, що на тлі росту доходів і змін в продовольчій системі зближення міста і села йде досить швидкими темпами.

Зв'язки між середнім доходом і споживанням можуть приховувати важливі тенденції в плані попиту на продовольство, які пов'язані з розподілом як доходів, так і калорій між багатими і бідними групами населення.

Поява середнього класу у багатьох країнах, що розвиваються, була визнана найбільш важливим чинником, що визначає не лише попит на продовольство, але і його склад, що у результаті привело до змін в системах закупівель продовольства.

Наприклад, в Африці зростання міського середнього класу привів до збільшення загальної калорійності раціону і росту попиту на харчові продукти, що пройшли технологічну обробку, м'ясо, фрукти і овочі. Споживачі з середнього класу також частіше здійснюють покупки в супермаркетах і інших магазинах, працюючих допізна, і витрачають відносно велику частину своїх доходів на їжу в закладах громадського харчування.

Зміни в раціоні, обумовлені ростом доходів, роблять також вплив на торгівлю. Ріст споживання м'яса і риби, фруктів і овочів, а також продуктів, що пройшли технологічну обробку, відбивається на зростанні імпорту цих продуктів, особливо в країнах з ринковою економікою, що формується, і країнах, що розвиваються.

Глобальні виробничо-збутові ланцюжки в продовольстві і сільському господарстві, доходи і попит на продовольство випробували вплив спалаху нового коронавірусу. Швидке поширення COVID-19 взимку 2019-2020 років змусило директивні органи у всьому світі зробити важкий вибір. Оскільки в умовах цієї пандемії багато країн ввели необхідні заходи соціального дистанціювання, у світі почалася безпрецедентна глобальна криза.

Багато країн зіштовхнулися з численними і складним чином пов'язаними між собою проблемами в області громадської охорони здоров'я, економіки і продовольчої безпеки. Загроза, яку пандемія COVID-19 представляє для продовольчої безпеки у зв'язку з втратою доходів, викликає сер-

йозну заклопотаність, оскільки існує ризик втратити все те, що було досягнуто за останні десятиліття в плані скорочення поширеності недоїдання, присвячена безпосередній дії пандемії на світову торгівлю, виробничо-збутові ланцюжки і продовольчу безпеку.

Взаємозв'язок між зростанням населення і демографічними змінами робить істотний вплив на попит на продовольство, торгівлю і ринки. І якщо зростання населення стимулює попит на продовольство і торгівлю ним в плані об'єму, то демографічні зміни впливають на його структуру.

Зростання населення корелює зі збільшенням об'єму торгівлі між країнами. Якщо темпи зростання населення в різних регіонах будуть різними, то продовольство, швидше за все, продаватиметься з тих регіонів, де зростання населення йде повільніше, туди, де він відбувається швидше.

Наприклад, в країнах з низькою продуктивністю сільського господарства на душу населення, що може бути обумовлено також негативними наслідками зміни клімату, швидке зростання населення приведе до збільшення імпорту.

У Азії довгострокові демографічні тенденції демонструють сильний ріст, і хоча цей ріст почав сповільнюватися, приблизно до 2050 року чисельність населення цього регіону складе, згідно з прогнозами, 5,3 млрд чоловік. Передбачається, що населення Африки також продуктів постраждалому населенню.

На глобальному рівні велика частина торгівлі продовольством доводиться на країни з високим рівнем доходу. Усі групи країн, незалежно від рівня доходу, в цілому імпортують більше продовольчих товарів, ніж сільськогосподарських.

Країни з рівнями доходу вище і нижче середнього експортують більше продовольства, ніж імпортують, що в цілому вказує на наявність в цих країнах добре розвиненої і орієнтованої на експорт галузі переробної промисловості. У експорті країн з низьким рівнем доходу переважають сільськогосподарські товари.

З 1995 року об'єм міжнародної торгівлі продовольством і сільсько-господарською продукцією виріс в реальному вираженні більш ніж удвічі, проте після фінансової кризи 2008 року темпи її росту сповільнилися. Країни, що розвиваються, і країни з ринковою економікою, що формується, все активніше беруть участь в глобальних ринках, і їх експорт складає більше за третину об'єму світової торгівлі агропродовольчими товарами. Економічне зростання, урбанізація.

Структуру торгівлі визначають науково-технічний прогрес і торгова політика. Ці тенденції призводять також до істотних змін в образі життя людей, впливають на раціон харчування і перетворюють внутрішні і глобальні ринки і виробничо-збутові ланцюжки на ринках країн, що розвиваються.

Зміни на агропродовольчих країн з ринковою економікою, що формується, носять стрімкий і яскраво виражений характер. Це підтверджує тісний зв'язок процесу розвитку з безперервними перетвореннями у сфері виробництва продовольства і ведення сільського господарства, а також обмеження на пересування

Наслідки пандемії COVID-19, і часткове закриття меж, введені на початку 2020 року з метою стримування поширення інфекції, вплинули на світову економіку в силу тих торгових і інвестиційних зв'язків, які склалися за останні два десятиліття.

1.3. Оцінка зрушень в світовій торгівлі

Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для світової економіки привела до спаду глобального ВВП в 2020 році на 4,8%, в 2021 році очікується ріст на рівні 4,2-5,2% і на 3,75% в 2022 році, при цьому прогноз має високу міру невизначеності. В цілому, до кінця 2021 року об'єм світової економіки повернеться до докризового рівня завдяки істотному економічному підйому в Китаї, ВВП США збільшиться на 3,1%, Євросоюзу — на 5,2%, Японії — на 2,3%, Канади — на 5,2%. Економіка країн з ринком, що фор-

мується, і країн, що розвиваються, виросте на 6% в 2021 році, ВВП Китаю збільшиться на 8,2%, Мексики — на 3,5%, ЮАР — на 3%.

Об'єм світової торгівлі товарами в 2020 році знизився на 9,2% в порівнянні з 2019 роком, але в 2021 році об'єм світової торгівлі виросте на 7,2%, лідером по росту об'єму імпорту в 2021 році стане Європа — 8,7%, за об'ємом експорту — Північна Америка з ростом на 10,7%.

Пандемія COVID-19 призвела до скорочення як пропозиції, так і попиту на сільськогосподарську продукцію, ціни на яку різко знизилися в результаті скорочення доходу, особливо в країнах з низьким рівнем доходу. Згідно з прогнозами, до 2029 року середній рівень споживання продуктів на душу населення досягне 3 000 ккал і 85 г білку в день, 85% загально-світового приросту аграрного виробництва будуть отримані за рахунок підвищення врожайності, інвестицій в аграрні технології і вдосконалення методів землеробства. А так само до 2024 року аквакультура обжене рибний промисел в якості найбільш важливого джерела риби у всьому світі. Загальносвітове виробництво тваринництва виросте на 14% завдяки низьким цінам на корми. Згідно з прогнозами до кінця 2021 року кількість жертв голоду складатиме 12000 чоловік в день.

ГПСЦ стали важливим елементом торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією. Для країн, що розвиваються, ГПСЦ можуть стати важливим інструментом забезпечення росту оскільки здатні посилити вплив на міжнародну торгівлю, участі в ГПСЦ сільського господарства може привести до збільшення продуктивності праці приблизно на 1,2%.

Зниження імпортних тарифів для країн, що розвиваються, в усіх ланках ГПСЦ може сприяти збільшенню імпорту ресурсів, що вводяться, і проміжних продуктів, що стимулюватиме виробництво і експорт і приведе до значного росту продуктивності праці, зайнятості і доходів.

Відкриття глобальних ринків і сприяння розвитку ГПСЦ можуть створювати важливі супутні ефекти за рахунок передачі технологій і ноу-хау,

для цього потрібні додаткові заходи політики, спрямовані на підтримку конкурентоспроможності.

Важливу роль в розвитку ГПСЦ в торгівлі можуть також зіграти регіональні торгові угоди, домовленості про зниження торгових тарифів можуть сприяти розвитку виробничо-збутових ланцюжків. Регіональні торгові угоди повинні містити домовленості в області конкуренції або про гармонізацію стандартів. Ці угоди повинні стати складовими елементами глобальної системи торгівлі.

Об'єм світової торгівлі товарами в 2020 році знизився на 9,2% в порівнянні з 2019 роком, але в 2021 році об'єм світової торгівлі виросте на 7,2%, лідером по росту об'єму імпорту в 2021 році стане Європа — 8,7%, за об'ємом експорту — Північна Америка з ростом на 10,7%.

Суттєві зрушення в світовій торгівлі сталися на фоні пандемії COVID-19, яка привела до спаду глобального ВВП в 2020 році на 4,8%, в 2021 році очікується зростання на 4,2–5,2% і на 3,75% в 2022 році, прогноз має високу міру невизначеності. В цілому, до кінця 2021 року об'єм світової економіки повернеться до докризового рівня завдяки істотному економічному підйому в Китаї, ВВП США збільшиться на 3,1%, єврозони — на 5,2%, Японії — на 2,3%, Канади — на 5,2%. Економіка країн з ринком, що формується, і кількість країн, що розвиваються, зросте на 6% в 2021 році, ВВП Китаю збільшиться на 8,2%, Мексики — на 3,5%, ЮАР — на 3%.

Згідно з експертними оцінками, які враховують найсвіжіші макропоказники, фактичні дані, а також оновлені чинники політики у відповідь на COVID-19, сталося скорочення світової торгівлі товарами в 2020 році до 16 382 млрд доларів США, або 13,5%.

Аналітики IHS Markit оцінюють ріст реальної вартості світової торгівлі на 7,6% в 2021 році і на 5,2% в 2022 році в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року, що відповідає прогнозованому відновленню світового ВВП в поточному році (рис. 1.10).

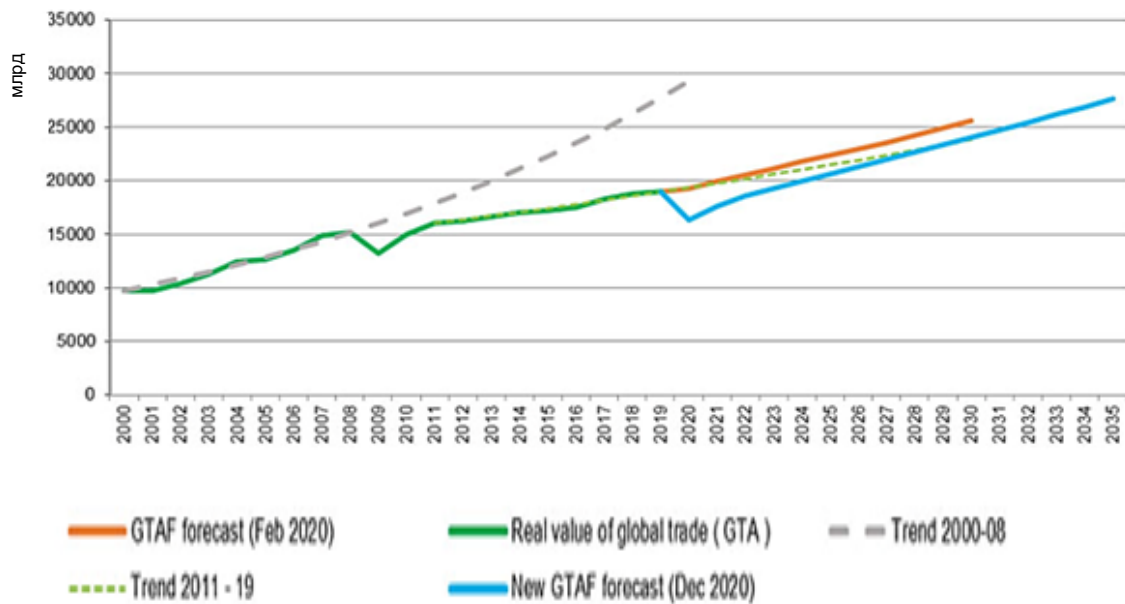

Рис. 1.10. Динаміка реальної вартості світової торгівлі

Прогнозоване зниження об'єму світової торгівлі в 2020 році (– 11,2%) перевищує результати світової фінансової кризи (– 7,7%), тому негативний вплив COVID-19 на торгівлю можна оцінити як значніше, в порівнянні з впливом світової фінансової кризи.

Передбачуване відновлення може бути досить сильним, щоб наблизити торгівлю в допандемической тенденції (2011–2019 років), але тільки приблизно до 2029 року.

Згідно з прогнозами, об'єм світової торгівлі товарами виросте до 13,65 мільярдів метричних тонн в 2021 році і 14,2 мільярда метричних тонн в 2022 році, що свідчить про відновлення темпів росту в на 7,5% в 2021 році, і 4,1% в 2022 році. Це дозволить світовій економіці і, зокрема, транспортній галузі відновитися і відшкодувати частину збитків від торгового колапсу 2020 року.

Прогнозовані середні темпи росту на період 2021–2030 років перевищують середні показники 2011–2019 років, але значно нижче росту об'єму світової торгівлі, що відбулася напередодні світової фінансової кризи.

Прогнозований середньорічний темп росту світового об'єму торгівлі зараз складає 3,2% в період 2021–2030 років, показник сукупного середньорічного темпу росту склав в середньому 3,6% в період 2000-2019 років і

5,6% в 2000–2008 роки, який передував світовій фінансовій кризі, середньорічний темп росту за період 2011-2019 років складав — 2,1%.

До прогнозів слід відноситися з великою обережністю, індекс невизначеності глобальної економічної політики як і раніше знаходиться на високому історичному рівні, можливі ще декілька сценаріїв.

Індекс невизначеності показує, що незважаючи на зниження рівня невизначеності приблизно на 60% в порівнянні з піковим значенням, якій фіксували в I кварталі 2020 року, він залишається приблизно на 50% вище за попередні середні значення за період з 1996 по 2010 роки, адже можливі сплеск нових заражень COVID-19, відновлення заходів самоізоляції, проблеми логістики в розподілі вакцин і невизначеність відносно готовності населення вакцинуватися.

МВФ прогнозує, що світова економіка (згідно з його базовим сценарієм) виросте на 5,5% в 2021 році і на 4,2% в 2022 році. МВФ тепер оцінює глобальне скорочення в 2020 році до 3,5% (що на 0,9 процентного пункту вище, ніж прогнозувалося).

Згідно цим МВФ з жовтня 2020 року, об'єм світової торгівлі знизиться на – 10,4% в 2020 році і на 8,3% в 2021 році, а в звіті МВФ «Перспектив розвитку світової економіки» з січня 2021 року об'єми світової торгівлі виростуть приблизно на 8% в 2021 році і на 6% в 2022 році. Це відповідає прогнозам глобального відновлення, при цьому, торгівля послугами, відновлюватиметься повільнішими темпами, в основному через вплив обмежень на поїздки на трансграничний туризм і ділові поїздки.

COT роблячи акцент на декількох ризиках погіршення ситуації, в основному пов'язаних з невпевненістю в розвитку пандемії COVID-19, чекає зниження об'єму світової торгівлі товарами на 7,2% в 2021 році, являється менше падіння на 12,9%, передбаченого в оптимістичному сценарії квітневого торгового прогнозу COT, і далеким від потенційного «несприятливого» сценарію з того ж релиза, очевидно, що ріст об'єму торгівлі буде явно нижчий докризових тенденцій.

Всесвітній банк опублікував свої глобальні економічні перспективи в січні 2021 року, очікується, що світовий ВВП виросте на 4% в 2021 році і на 3,8% в 2022 році, відзначається продовження дії COVID-19 на інвестиції і людський капітал, що підриває перспективи росту, особливо в країнах з ринком, що формується, і країнах, що розвиваються.

За оцінками Всесвітнього банку, світова торгівля скоротилася на 9,5% в 2020 році, що порівнянно із спадом під час глобальної рецесії 2009 року, але торкнулося значно великої частки економіки, згідно з базовим сценарієм, торгівля поновиться і продемонструє середні темпи росту в 5,1% в 2021-2022 роках. Всесвітній банк представив три додаткові сценарії — оптимістичний, песимістичний і песимістичний .

Зокрема, відзначаються ризики погіршення початкового сценарію через можливість подальшого збільшення поширення вірусу (нові хвилі), затримки із закупівлею і розподілом вакцин, серйозніші і довгострокові наслідки пандемії і фінансовий стрес, викликаний високим рівнем боргу і слабкого росту.

При несприятливому сценарії (проблеми з відновленням в розвинених країнах) торгівля поновиться в 2021 році, але темпи росту будуть значно нижчі, об'єми будуть близькі до показників 2010 року, при негативному сценарії – глобальна рецесія в 2022 році, ріст світової торгівлі скорочуватиметься в 2021 році, помірне відновлення відбудеться в 2022 році. За оптимістичним сценарієм ріст світової торгівлі збільшуватиметься істотно і досягне 7% в 2021–2022 роках.

Експерти IHS Markit оцінюють різкіше скорочення об'єму світової торгівлі в 2020 році — на 11,2% в порівнянні з — 9,5% оцінених Всесвітнім банком, — 9,2% — СOT, а також 8% в МВФ.

IHS Markit прогнозує росту торгівлі в 2021 році, на рівні 7,5% (+4,1%). СOT – на рівні 7,2%. МВФ – від + 8,3% до + 6,0% в той час, як базовий сценарій Всесвітнього банку на +5,1%.

Варіативна сценаріїв Всесвітнього банку вказує на те, що еволюція глобальної економічної системи може приймати розвитку у багатьох

аспектах, до прогнозів слід відноситися обережно, і вони можуть бути змінені в процесі отримання нових торгових і макроекономічних даних.

Пандемія COVID-19 привела до скорочення як пропозиції, так і попиту на сільськогосподарську продукцію, ціни на яку різко знизилися в результаті скорочення доходу, особливо в країнах з низьким рівнем доходу. Згідно з прогнозами, до 2029 року середній рівень споживання продуктів на душу населення досягне 3 000 ккал і 85 г білку в день, 85% загальносвітового приросту аграрного виробництва будуть отримані за рахунок підвищення врожайності, інвестицій в аграрні технології і вдосконалення методів землеробства. А так само до 2024 року аквакультура обжене рибний промисел в якості найбільш важливого джерела риби у всьому світі. Загальносвітове виробництво тваринництва виросте на 14% завдяки низьким цінам на корми. Згідно з прогнозами до кінця 2021 року кількість жертв голоду складатиме 12000 чоловік в день.

ГПСЛ стали важливим елементом торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією. Для країн, що розвиваються, **ГПСЛ** можуть стати важливим інструментом забезпечення росту оскільки здатні посилити міжнародну торгівлю, частка в **ГПСЛ** сільського господарства може привести до збільшення продуктивності праці приблизно на 1,2% .

Зниження імпорتنих тарифів для країн, що розвиваються, в усіх ланках **ГПСЛ** буде сприяти збільшенню імпорту ресурсів, що вводяться, і проміжних продуктів, що стимулюватиме виробництво і експорт що приведе до значного росту продуктивності праці, зайнятості і доходів.

Відкриття глобальних ринків і сприяння розвитку **ГПСЛ** можуть створювати важливі супутні ефекти за рахунок передачі технологій і ноу-хау. Важливу роль в розвитку **ГПСЛ** в торгівлі видіграють регіональні торгові угоди, домовленості про зниження торгових тарифів , що сприяють розвитку виробничо-збутових ланцюжків. Регіональні торгові угоди повинні містити домовленості в області конкуренції та гармонізацію стандартів, вони повинні стати складовими елементами глобальної системи торгівлі.

Ріст світової торгівлі в 2021 році очікується на рівні 16% в порівнянні з минулим роком, в другій половині 2021 року очікується значний ріст торгівлі:

згідно з прогнозами, він складе близько 16% в порівнянні з нижчою точкою 2020 року, прогнозується 19-процентний ріст торгівлі товарами і на 8% – послугами.

Незважаючи на економічні потрясіння через COVID-19, світова торгівля 2020 року забезпечила стійкість економік Східної Азії, які швидко досягли успіху у боротьбі з пандемією і завдяки цьому «капіталізували» ріст попиту на продукцію пов'язану з боротьбою з COVID, – 19, в першому кварталі 2021 року ріст світової торгівлі склав близько 10% в річному обчисленні. У результаті на 3% були перевершені також показники першого кварталу 2019 року.

Стрибок в глобальній торгівлі, який продемонстрований в перші місяці 2021 року, був обумовлений істотним збільшенням об'ємів експорту в країнах Східної Азії. Китай, Індія і ЮАР досягли більш високих результатів, ніж інші великі економіки

У другому кварталі 2021 року світова торгівля товарами і послугами виросте у вартісному вираженні до 6,6 трлн. доларів США, збільшившись на 31%. В той же час, відновлення торгівлі залишається нерівномірним, особливо це характерно для країн, що розвиваються.

Висновки до розділу 1

Через півтора роки з початку пандемії світові перспективи як і раніше відрізняються високої невизначеності. Траєкторії відновлення економіки небезпечно розходяться між країнами і секторами, істотно відрізняючись у збоях і масштабі заходів підтримки.

Перспективи розвитку світової економіки і світової торгівлі визначаються не лише результатом битви між вірусом і вакцинами, вони також залежать від того, наскільки ефективно заходи економічної політики, які приймає кожна страна в умовах високої невизначеності, дозволять обмежити довготривалий збиток від цього безпрецедентного кризи

Що почалося в країнах з розвинутою економікою загальмувалося в третьому кварталі після нового сплеску захворюваності, відновлення економіки буде повільним і непростим.

Після скорочення в 2020 році, що склало, за оцінками, 3,6%, в 2021 році ВВП США виросте, на 3,5%. Обсяг виробництва в зоні євро виросте в 2021 році на 3,6% після скорочення на 7,4% в 2020 році. У Японії, де в минулому році спостерігався спад на 5,3%, в 2021 році прогнозується ріст економічної активності на 2,5%.

Світовий ріст в цілому, за прогнозом, складе 6% в 2021 році і сповільниться до 4,4 % в 2022 році, прогнози на 2021 і 2022 роки вище. Перегляд у бік збільшення відбиває додаткову бюджетну підтримку в декількох країнах з великою економікою в другій половині 2021 року і адаптацію економічної діяльності до зниженого рівня мобільності.

Прогнозоване зниження об'єму світової торгівлі в 2020 році (-11,2%) перевищує результати світової фінансової кризи (-7,7%), тому негативний вплив COVID-19 на торгівлю можна оцінити як значніше, в порівнянні з впливом світової фінансової кризи.

Передбачуване відновлення може бути досить сильним, щоб наблизити торгівлю в допандемической тенденції (2011–2019 років), але тільки приблизно до 2029 року.

Згідно з прогнозами, об'єм світової торгівлі товарами виросте до 13,65 млрд метричних тонн в 2021 р. і 14,2 млрд метричних тонн в 2022 р., що свідчить про відновлення темпів росту в на 7,5% в 2021 р., і 4,1% в 2022 р. Це дозволить світовій економіці і, зокрема, транспортній галузі відновитися і відшкодувати частину збитків від торгового колапсу 2020 р.

Прогнозовані середні темпи росту на період 2021-2030 років перевищують середні показники 2011-2019 років, але значно нижче росту об'єму світової торгівлі, що відбулася напередодні світової фінансової кризи.

Прогнозу властива висока невизначеність, обумовлена ходом розвитку пандемії, ефективністю підтримка з боку урядів країн для переходу до нормалізації на основі зміною фінансових умов.

Як очікується, ця пандемія, зробить тривалу негативну дію на економічну активність у світі, посилить уповільнення темпів росту світової економіки, що прогнозується на майбутнє десятиліття і обумовлене недоінвестуванням, неповною зайнятістю і скороченням робочої сили у багатьох країнах з розвинутою економікою.

РОДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ

2.1. Світові аграрні ринки та зовнішньоекономічна діяльність в агропромисловому комплексі

У сучасних умовах для українського сільськогосподарського сектора, який міг би конкурувати із зарубіжними агропромисловими комплексами, реалізувати потенціал, що має, інструментом підвищення ефективності стає грамотне управління бізнесом, виробництвом і торгівлею. Потрібні кваліфіковані і компетентні керівники і фахівці міжнародного рівня, здатні вивести Україну на рівень світових агропромислових комплексів, для цього необхідно проводити маркетинговий аналіз їх діяльності і реалізовувати передовий опит.

Найбільші агрохолдинги світу найчастіше базуються в країнах з дійсно великою територією — Австралії, Росії, США, Китаю. Перші чотири лідируючі позиції займають австралійські компанії, лідером вважається компанія Kidman & Co Ltd, створена в 1899 році Сіднеєм Кидманом, одним з предків відомої голлівудської зірки Николь Кидман, зараз австралійським аграрним гравцем володіє Джина Райнхарт, іменита актриса в сімейному бізнесі, володіє приблизно чвертю усіх активів колосального агрохолдингу. Холдинг є одним з найбільших виробників яловичини в Австралії, поголів'я худоби компанії складає понад 170 тисяч голів, а земельні ділянки розташовані в трьох австралійських штатах, загальна площа оброблюваних полів складає 8 мільйонів гектар — це абсолютний рекорд у всьому світі.

Компанія Australian Agricultural Company була заснована в 1824 році і у більшості своїй вони знаходяться в Квінсленде і на Північній території це другий у світовому рейтингу агрохолдинг, усіма цими ресурсами управляє британський мільярдер Джо Люїс він вважається найвагомим інвестором

Tavistock Group — ця група володіє більш ніж двома сотнями різних підприємств в 10 країнах світу, його земельний банк складає близько 7 мільйонів гектар землі і вважається провідним виробником яловичини не лише усередині країни, але і у світовий масштаб — загальний поголів'я худоба налічує понад 500 тисяча голова велика рогата худоба. Бізнес портфель компанії багатогранний:

- медичні установи;
- фінансові фірми;
- підприємства нафтогазової промисловості;
- енергетичні компанії;
- мережі закладів громадського харчування;
- комерційна нерухомість;
- курорти в різних регіонах світу.

The North Australian Pastoral засноване в 1877 р. і на даний момент займає лідируючі позиції по виробництву яловичини в країні, практично нічим не поступаючись своїм основним конкурентам і замикає трійку лідерів — її земельний банк складає 6,1 мільйонів гектарів земель, гравець на ринку не є приватною власністю, оскільки управляє ним державна корпорація QIC Limited, яка знаходиться в Квинсленде. Кількість вирощуваної компанією худоби в середньому складає близько 200 тисяч голів. У 2002 р. він виділить близько 200 тис. гектар землі на створення свого власного заповідника, демонструючи, що бізнес інтереси можуть відмінно поєднуватися з прагненням зберегти і захистити навколишній світ від поголовної індустріалізації.

Consolidated Pastoral Company – діяльність компанії почалася в 1860 р., але в нинішньому вигляді вона почала існувати тільки в 1983, саме в цей період сталося злиття Ashburton Pastoral Company і Newcastle Waters Station. 90% акцій холдингу належать компанії з Великобританії Terra Firma, що не перешкодило в якості керівників призначити корінних австралійців, які відмінно орієнтуються в аграрному секторі, основним власником компанії

можна вважати іменитого британського фінансиста Гая Хендса. Він володіє земельним банком у розмірі 5,5 мільйонів гектар в Західній Австралії, Квінсленді і Північній території, а загальне поголів'я худоби перевищує 380000 голів. Холдинг також можна віднести в число провідних виробників яловичини в регіоні, володіє також 80 відсотками акцій індонезійського підприємства Juang Jaya Abdi Alam, в активах якого знаходиться дві ферми із загальною кількістю великої рогатої худоби близько 35,5 тисяч голів.

У п'ятірку лідерів упевнено входить китайський виробник усі землі компанії розкидані відразу на трьох континентах — в Китаї, Австралії і навіть Південній Америці, компанія заснована була в 1998 році і за 20 років зуміла увійти до п'ятірки світових лідерів — загальна площа оброблюваних земель компанії складає близько 5,4 мільйонів гектар, які використовуються максимально різноманітно:

- рисові поля;
- більше 100 ферм;
- велике виробництво борошна;
- молочні компанії;
- масложирові комбінати і ін.

КазЕкспортАстик власник Руслан Молдабеков, в активі якого більше 90 відсотків акцій підприємства володіє земельним банком у більш ніж 1 мільйон гектар активно розвиває сферу виробництва зернових, бобових і олійних культур в країні, компанія в змозі одночасно складувати у своїх зерносховищах більше 1,2 мільйонів тонн зернової продукції. Власником же такого великого гравця в аграрному секторі є.

«Продимекс» і «Агрокультура» російський агрохолдинги засновані в 1992 році сумарно володіють більш ніж 800 000 гектар землі, бізнес портфель виробника складається також з бобових, зернових і олійних культур, цукру. Власником компанії вважається кіпрська Prodimex Farming Group.

Компанія Мираторг була заснована в 1995 році загальна кількість земель, що належать їй, складає понад 700 тисяч гектар. Проте, існує версія,

що реальні цифри набагато вищі, оскільки озвучена цифра може складатися виключно з орних земель без урахування інших земельних активів.

Український аграрний сектор при обліку статусу країни як «житниці Європи» з іншими світовими компаніями, то найбільший агрохолдинг країни по кількості оброблюваної землі в 14 разів менше світового лідера. Український сегмент світового аграрного ринку представлений компанією UkrLandFarming, яка займається обробкою 570 тис. га землі.

Хоча земельні банки агрохолдингів ростуть, в 2007 році загальний земельний банк агрохолдингів складав 1,7 млн га, у 2017 році сумарно агрохолдинги обробляли 6,25 млн га, що склало 29% від угідь в користуванні усіх сільськогосподарських підприємств.

Найбільша кількість агрохолдингів знаходиться в Київській (32), Чернігівській (28) і Полтавській (26) областях, в 2019 році налічувалися 93 сільськогосподарські підприємства, які обробляють більше 10 тис. га. Видатними землекористувачами залишаються UkrLandFarming Олега Бахматюка, Kernel Андрія Веревського і «Агропросперис», який належить американському інвесторові NCH.

Українські компанії, які обробляють більше 100 тис. га:

– UkrLandFarming в 2011 році який в результаті злиття з найбільшим в Євразії яєчним холдингом «Авангард» отримав найбільший земельний банк в Україні 570 тис. га – власник Олег Бахматюк.

– Компанія «Кернел» була заснована в 1995 році, її власником є Андрій Веревський (39,47% акцій). Cascade Investment Fund (Кайманові острови), бенефіціаром якої є Віталій Хомутильник, володіє 6,59% акцій «Кернела». Це найбільший у світі виробник і експортер соняшникової олії, на її частку припадає близько 8% світового виробництва соняшникової олії яке поставляється більш ніж в 60 країн світу. Земельний банк – 530 тис. га.

«Кернел» виробляє продукцію під торговими марками «Щедрий Дар», «Стожар», «Qlio», «Чумак», «Маринадо», «Blanc», «Kernel» і «Premi».

«Агропросперис» – найбільший виробник і експортер сільськогосподарських культур Чорноморського регіону, в портфель NCH в Україні також

входить «Агропросперис Банк». Єдиним акціонером банку є «Агро Холдингс (Юкрейн) Лимитед», дочірня компанія інвестиційного фонду NCH Capital (США). Власники і засновники NCH американські бізнесмени Capital Джордж Рор і Моріс Табасиник. Земельний банк – 400 тис. га.

«Миронівський Хлібопродукт» власник мільярдер Юрій Косюк – агрохолдинг заснований в 1998 році. Робить продукцію під ТМ «Наша Ряба», «Легко», «Бащинський» і Qualiko. Є найбільшим виробником курятини в Україні – доля на ринку м'яса курки 38%, вона займає 55% українського ринку курятини. Земельний банк – 370 тис. га.

«Астарта» – найбільший виробник цукру в Україні. Компанія заснована в 1993 році. У 2020 році компанія наростила земельний банк до 400 тис. га. – агрохолдинг спеціалізується на молочному тваринництві і є одним з найбільших виробників молока і переробників сої.

Власник агрохолдингу Віктор Іванчик, його дружині Ірині і її синові Олександру Савилову належить доля в мережі ресторанів швидкого харчування Salateira.

Рослинницький агрохолдинг «Мрія» заснований в 1992 році, у вересні 2018 року компанія The Saudi Agricultural&Livestock Investment Co. (SALIC) з Саудівської Аравії, що спеціалізується на інвестиціях в сільськогосподарське виробництво, придбала агрохолдинг – земельний банк 165 тис. га.

«Агротон» – компанія заснована в 1992 році, засновник холдингу Юрій Журавльов. Займається вирощуванням соняшнику, пшениці і тваринництвом. Земельний банк – 129,6 тис. га. Агрохолдинг спеціалізується на вирощуванні зернових, олійних культур і картоплі, а також є одним з найбільших виробників молока в Україні.

Компанія AgroGeneration заснована в 2007 році французьким бізнесменом Шарлем Бегбедером. У 2013 сталося злиття AgroGeneration і Harmelia, внаслідок чого зембанк виріс до сьогоднішніх об'ємів 120 тис. га.

62% акцій об'єднаної компанії належить власникам Harmelia (інвестиційному фонду компанії SigmaBleyzer Southeast European Fund IV),

інші 38% – акціонерам колишньої компанії AgroGeneration. Голова ради директорів Майкл Блейзер, президент компанії SigmaBleyzer. Президентом був призначений Джон Шморгун (екс-президент компанії Harmelia).

«Епіцентр До» – власники Олександр і Галина Гереги займаються торговою діяльністю, а також виробництвом зернових, бобових і олійних культур. У 2015 група компаній заснувала «Агрохолдинг 2012», який спочатку не мав земельного банку, на сьогодні земельний банк близько 120 тис. га. У 2016 «Епіцентр До» придбав «Вінницьку агропромислову групу» Володимира Берцьося. А в 2017 купив 10 підприємств у міжнародного трейдера Glenscore і «Оболонь Агро» Олександра Слободяна.

«Укрпромінвест-Агро» спеціалізується на вирощуванні і переробці зернових, виробництві цукру і тваринництві (молочному і м'ясному). Власник – Петро Порошенко, йому також належить кондитерська корпорація Roshen, Міжнародний інвестиційний банк і «5 канал». Земельний банк – 116,5 тис. га.

Україна входить в **ТОП-10** світових лідерів по експорту декількох сільськогосподарських продуктів (**табл 2.1**).

Таблиця 2.1

Топ-5 пропозицій експорту і імпорту України в 2020 році

Експорт				Імпорт			
Зернові культури, млн т	51,3	-2%	↓	Їстівні плоди та горіхи, тис.т	998	+18%	↑
Жири та олії тваринного та рослинного походження, млн т	7,4	+22	↑	Риба і такоподібні, моллюски та інші водяні безхребетні, тис.т	358	+6%	↑
Насіння і плоди олійних рослин, млн т	4,4	-28%	↓	Алкогольні та безалкогольні напої та оцет, тис.т	356	+10%	↑
Залишки і відходи харчової промисловості, млн т	7	+6%	↑	Тютюн і промислові замітники тютюну, тис.т	59	+12%	↑
М'ясо та їстівні субпродукти, тис.т	470	-8%	↓	Різні харчові продукти, тис.т	79	+10%	↑

*%зміна в торгівлі зазначеної продукції за 2020 рік у порівнянні до 2019 року

Джерело: Державна митна служба України

Україна зайняла топові місця у світовому аграрному експорті за результатами 2020 по таких аграрних продуктах:

- 1 місце: соняшникова олія — загальна сума експорту склала \$5, 3 млрд, соняшниковий шрот — \$1, 1 млрд;
- 2 місце: рапс — \$1 млрд, просо — \$29 млн;
- 3 місце: кукурудза — \$4,9 млрд, ячмінь — \$877 млн;
- 4 місце: пшениця — \$3,6 млрд;
- 7 місце: соя — \$ 690 млн.

Головна функція світового аграрного ринку полягає в створенні умов для забезпечення населення планети усіма необхідними для підтримки життя поживними речовинами, він об'єднує споживачів і виробників сільгосппродукції, а також компаній, що поставляють товари і послуги, які потрібні функціонування усїєї галузі в цілому.

Світовий аграрний ринок одночасно виконує два важливі завдання.

- його існування дає можливість підприємцям обмінюватися сільськогосподарською продукцією і отримувати прибуток від її продажу населенню.
- аграрний ринок забезпечує виживання і відтворення людства.

До основних особливостей аграрного ринку відносяться:

- високі ризики і залежність від погодних та інших кризових умов;
- обмежені можливості за якістю і кількістю продукції.
- гарантований попит.
- висока потреба і залежність від інфраструктури
- зосередження основних споживачів в містах.

На світовий агроринок впливає також ріст чисельності населення, а прискорення темпів економічного розвитку в окремих регіонах земної кулі сприяло стійкому росту світового попиту.

Однією з серйозних проблем є нерівномірний розподіл сільськогосподарських і продовольчих ресурсів по країнах і регіонах, ця проблема безпосередньо пов'язана з таким чинниками, як бідність окремих держав і нерівномірні умови міжнародної торгівлі.

Основні групи номенклатури біржових сільськогосподарських товарів включають:

- зернові;
- олійні культури, серед яких виділяються соя, боби і продукти переробки сої;
- харчосмакові товари (кава, какао-боби, цукор);
- текстильна сировина;
- продукція тваринництва і жива худоба;
- концентрат апельсинового соку, картопля.

По видах продукції світовий аграрний сектор сьогодні підрозділяється на ринки:

- зерна;
- картоплі і овочів;
- м'яса і м'ясопродуктів;
- молока і молокопродуктів.

Сільське господарство виявилось більш стійким до пандемії ніж промисловість. Граючи ключову роль в забезпеченні продовольчої безпеки, сектор АПК проходить трансформацію, оцінити істинні масштаби якої можна буде тільки після завершення кризи. Міняються стандарти і правила світової торгівлі, відбувається переоцінка принципів забезпечення продовольчої безпеки, трансформуються моделі виробництва, логістики і ритейла, що здавалися стійкими, виникають нові харчові звички і моделі придбання продуктів харчування.

Дію пандемії на сільськогосподарські виробничо-збутові ланцюжки і глобальну торгову систему викликали у всьому світі стурбованість з приводу продовольчої безпеки і безпеки харчових продуктів. Багато країн застосували політичні заходи для обмеження негативних наслідків для своїх ринків сільськогосподарської продукції, більшість з них носили тимчасовий характер і включали обмеження на експорт, зниження бар'єрів на імпорт і внутрішні заходи.

Деякі країни-експортери ввели заборони або квоти на експорт конкретних товарів, наприклад, пшениці і пшеничного борошна, з метою за забезпечення достатньої пропозиції для внутрішніх споживачів і стабільних цін, вони носили обмежений і короткостроковий характер. Результати цих заходів виявилися згубними, особливо для країн з низьким рівнем доходу і дефіцитом продовольства.

Результатом пандемії COVID-19 стало подвійне потрясіння для товарних ринків, що відбилося як на попиті, так і на пропозиції. Попит на сільськогосподарську продукцію і ріст торгівлі сповільнилися внаслідок зниження економічної активності, росту безробіття і зниження доходів.

Зусилля урядів усіх країн світу із збереження відкритості ринків сільськогосподарських товарів і безперешкодної торгівлі продовольство сприяли стійкості ринків сільськогосподарських товарів, хоча у багатьох країнах, що розвиваються, виникли збої на національному і регіональному рівнях.

Глобальний економічний спад, що послідував за пандемією, привів до значного скорочення доходів і витрат споживачів, що відбилося на попиті на продукти харчування. Обмеження пересувань і закриття ресторанів і інших підприємств громадського харчування викликали швидкі зміни моделей споживання.

З травня 2020 року Індекс продовольчих цін ФАО росте, і в грудні 2020 року його середнє значення складало 107,5 пункту, за підсумками 2020 року річний Індекс продовольчих цін досяг трирічного максимуму в 97,9 пункту, що на 3,1 відсотки вище, ніж в 2019 році, але все ще значно нижче його пікового рівня в 131,9 пункту, зареєстрованого в 2011 році [7].

Індекси цін на цукор і рослинні олії різко знизилися на початку 2020 року і помітно підвищилися в другому півріччі, коливання індексів цін на зернові, молочні продукти і м'ясо в першому півріччі 2020 року були виражені порівняно менше.

За підсумками 2020 року Індекс цін на зернові ФАО зріс на 6,6 % в порівнянні з середньорічним значенням за 2019 рік, що є найвищим

середньорічним показником з 2014 року. На світових ринках продовольства очікується невизначеність, і це буде основним чинником в 2020-2021 роках. Є макроекономічні побоювання, пов'язані зі зниженням темпів економічного зростання через COVID-19, є невизначеність через розповсюдження африканської чуми свиней, є сарана в Африці. Згідно з оцінками, обсяги виробництва і використання зернових і торгівлі ними в 2019-2020 роках були вищі, ніж в попередні роки і, як очікується, продовжать ріст в 2020-2021 роках (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Ситуація на світовому ринку зернових

	Світовий ринок зернових					
	2016-2017 рр.	2017-2018 рр.	2018-2019 рр.	2019-2020 рр. оцінка	2020-2021 рр	
					Попередній (3 грудня 2020 р.)	Поточний (4 лютого 2021 р.)
(млн т)						
Виробництво	2661,3	2693,6	2647,8	2707,9	2741,7	2744,3
Пропозиція	3449,0	3516,2	3504,5	3504,4	3614,2	3564,2
Використання	2624,2	2654,1	2689,2	2709,7	2744,4	2761,4
Торгівля	407,7	423,8	412,1	440,1	454,6	465,2
Запаси на кінець періоду	822,6	856,8	832,5	819,9	866,4	802,1
(%)						
Глобальний показник співвідношення об'ємів запасів та споживання	31,0	31,9	30,7	29,7	30,7	28,3
Відношення запасів основних експортерів до їх використання	17,8	8,3	18,9	18,1	18,0	17,2

Джерело: публікується ФАО «Короткий огляд попиту і пропозиції зерна», 4 лютого 2021 року, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/ru/>

Індекс цін на рослинну олію ФАО з 2019 року виріс на 19,1% і став найвищим за останні три роки. Індекс цін на молочну продукцію ФАО і Індекс цін на м'ясо ФАО впали в порівнянні з 2019 роком (на 1,0 і 4,5%).

Індекс цін на цукор ФАО з 2019 року виріс на 1,1%, відбиваючи ріст перевищення попиту над пропозицією на світовому ринку цукру в 2020 році.

Попит на олійні культури в продовольчому і непродовольчому секторах в 2019-2020 роках випробовував стагнацію, а споживання цукру в 2019-2020 роках впало у зв'язку з введенням режиму ізоляції і обмежувальних заходів.

При цьому міжнародні ціни на молочні продукти впали в лютому-травні 2020 року, через падіння світового попиту на імпорт, обумовленого логістичними проблемами, що знизилися продажами у сфері громадського харчування і невизначеністю ринкової кон'юнктури.

Темпи виробництва усіх видів м'яса обмежувалися збоями у виробничих процесах і обмеженнями виробництва з боку виробників, що прагнули збалансувати пропозицію в умовах невизначеного попиту.

У 2020 році об'єми поставок і споживання риби і прибуток від торгівлі рибою скоротилися у зв'язку з впливом стримуючих пандемію заходів на попит, логістику, ціни, робочу силу і бізнес-планування, загальне світове виробництво аквакультури впаде уперше за багато років .

Наслідки пандемії для ринків стали особливо серйозними для рибальства, підсумком 2020 року ціни на більшість товарних видів в порівнянні з минулим роком знизилися, значущість роздрібної торгівлі значно зросла в порівнянні з сектором громадського харчування. Споживачі вибирають консервовані і готові до вживання морепродукти, тоді як попит на свіжу рибу знизився. Економічний спад і зростаюче безробіття відбиваються на доходах домогосподарств знижуючи попит на продукти харчування класу люкс, такі як омари.

У короткостроковій перспективі глобальні заходи по стримуванню поширення коронавірусної інфекції матимуть наслідки для попиту на продовольчі і сільськогосподарські товари і для їх пропозиції через можливих збоїв у виробничо-збутових ланцюжках і низькому економічному зростанні спровоцированном серъезными втратами доходів.

У країнах з низьким рівнем доходу найсильніше постраждав попит на рослинні олії і продукцію тваринництва, споживання основних харчових продуктів торкнулося менше, оскільки домогосподарства стали витратити істотнішу частину своїх доходів відносно дешевші зернові, коренеплоди і бульбоплоди і зернобобові, щоб покрити свої базові потреби в продуктах харчування.

Тому в країнах з низьким рівнем доходу в найближчій перспективі прогнозується зростаюче переважання раціонів, що складаються переважно з основних продуктів, особливо, що може мати серйозні наслідки для живлення бідних і уразливих груп населення, середньострокове споживання продовольства залежатиме як від темпів відновлення світової економіки, так і від ширших соціально-економічних наслідків пандемії.

Викликані пандемією COVID-19 обмежень на пересування, перетин меж, викликали порушення потоку закупаваних, і що особливо імпортуються, продуктів сільськогосподарського виробництва. Якщо обмеження на пересування продовжаться через нових хвиль пандемії, це впливатиме негативно на виробництво в 2021 році.

У майбутньому десятилітті в структурі сільськогосподарського виробництва продовжаться зміни, пов'язані з переходом від виробництва продовольства до виробництва кормових культур і продукції тваринництва, пандемія привела до тимчасового уповільнення цього переходу в 2020 рік, але очікується, що тенденція поновиться починаючи з 2021 року.

Міжнародна торгівля продовольчими і сільськогосподарськими товарами відіграє важливу роль в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, пандемія COVID-19 створила навантаження на глобальну торгову систему і негативно позначилися на багатьох видах діяльності, пов'язаних з товаропровідними ланцюжками, включаючи виробництво, переробку, логістику і роздрібну торгівлю. Обмеження на перетин меж і пересування привели до дефіциту сільськогосподарської робочої сили, позначалися на рівні торгової діяльності, наявності чинників виробництва, включаючи насіння, добрива і пестициди, і доступ до них. Сегменти харчової промисловості (такі як переробні підпри-

емства) працювали на низьких потужностях у зв'язку з тимчасовими зупинками підприємств в цілях мінімізації поширення вірусу.

Дія пандемії на логістичний сектор варіювала залежно від продукту, різке скорочення комерційних авіарейсів негативно позначилося на постачаннях багатьох швидкопсувних продуктів, зокрема фруктів і овочів, одночасно виникли проблеми з морськими вантажними перевезенням.

Хоча зміни в глобальній торгівлі сільськогосподарською продукцією в першій половині 2020 року в порівнянні з тим же періодом 2019 року залишалися незначними, пандемія все ж мала виражені короткострокові наслідки для структури торгівлі сільськогосподарськими і продовольчими товарами.

Вартісний об'єм світового імпорту (рис. 2.1) і кількість торгових потоків (рис.2.2) в квітні і травні 2020 року істотно знизилися, але вже в червні відновилися, тоді як перебої у світовій торгівлі основними продуктами харчування, такими як зернові, олійні, фрукти і овочі, залишалися мінімальними, об'єми торгівлі товарами, на яких відбилися зрушення в моделях споживання (наприклад, напої і риба), і непродовольчими товарами (наприклад, бавовна, тютюн, живі рослини і зрізані квіти), в перші місяці пандемії впали різкіше.

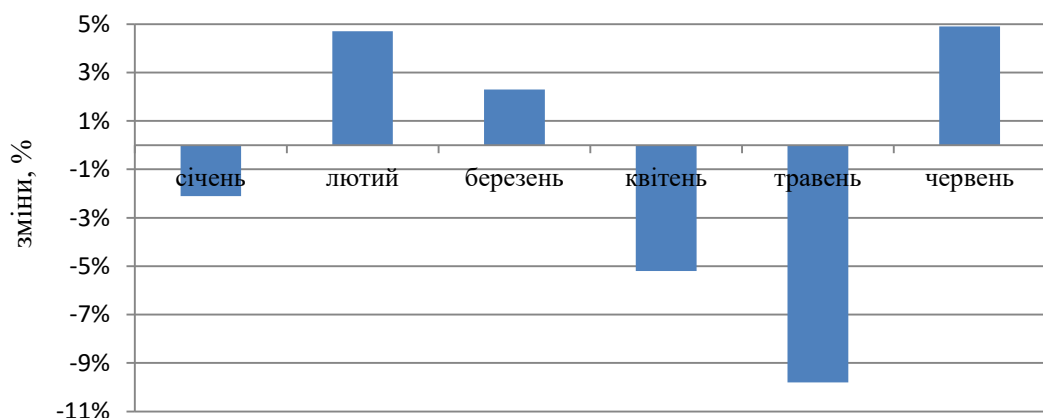
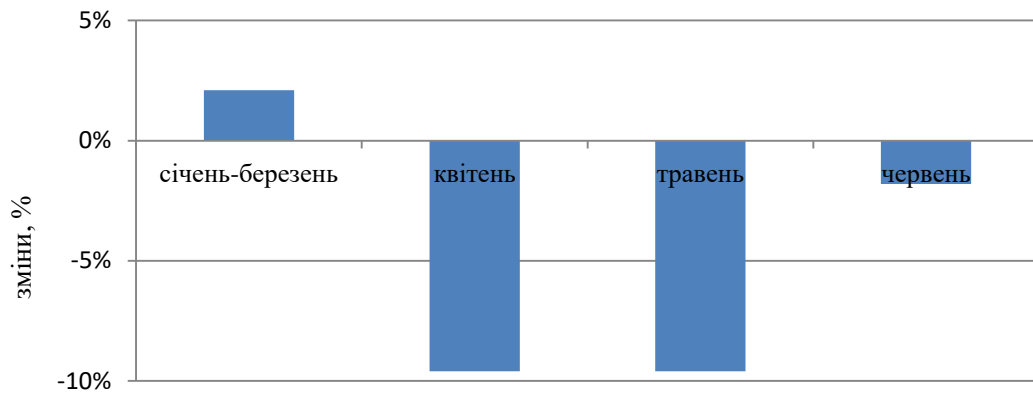
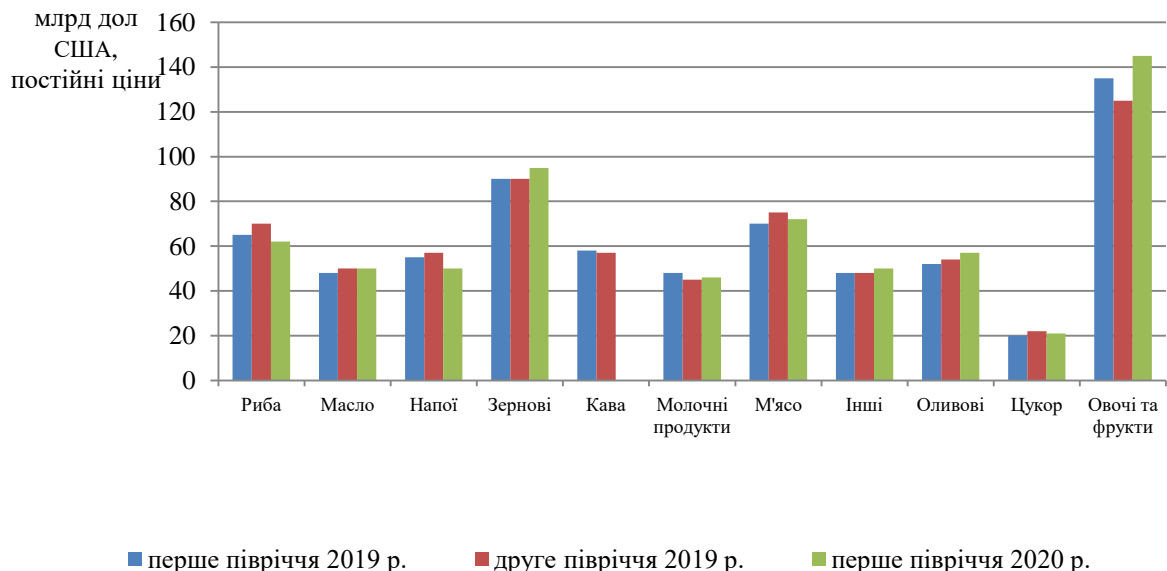

Рис. 2.1. Зміни у відсотках вартісного об'єму світового імпорту сільськогосподарських і продовольчих товарів за січень-червень 2020 року в порівнянні з середньомісячними показниками того ж періоду в 2018-2019 роках

Ри. 2.2. Зміни у відсотках кількості активних потоків імпорту у світі за січень-червень 2020 року

Об'єм світової торгівлі продовольством в першій половині 2020 року дещо перевищив показники за той же період 2019 року, об'єм імпорту основних продуктів харчування, таких як зернові, насіння олійних культур і рослинні олії, цукор і фрукти і овочі, в першій половині 2020 року виріс як у вартісному, так і в кількісному вираженні (рис. 2.3), при цьому знизився об'єм імпорту інших продуктів, попит на які високоеластичні по доходу, таких як напої і риба.

Джерело: ФАО. 2020 рік. Продовольчий прогноз. Піврічний звіт про ситуацію на міжнародних продовольчих ринках – листопад 2020 року. Рим. <https://doi.org/10.4060/cb1993en>

Рис. 2.3. Об'єм світового імпорту продовольства (млрд дол. США в постійних цінах 2015 року)

Необхідно враховувати важливість збереження відкритості ринків, безперешкодного ведення торгівлі і нормального функціонування товаропровідних ланцюжків для того, щоб запобігти глобальній кризі в області продовольчої безпеки. Система інформаційного забезпечення ринків сільськогосподарської продукції і Глобальна система інформації і раннього попередження зіграли найважливішу роль під час пандемії, забезпечуючи своєчасні і важливі дані і інформацію по світових ринках продовольчих товарів, що дозволяло приймати обгрунтовані політичні рішення.

Багато країн узяли неформальні зобов'язання утримуватися від заходів по обмеженню торгівлі, міжнародні зобов'язання відігравали важливу роль в координуванні глобальних заходів реагування і утримування країн від вжиття односторонніх заходів, які завдають збитку продовольчій безпеці інших країн.

Деякі країни вводили обмеження на імпорт або ввели вимоги до сертифікатів, що підтверджують негативні результати тесту на коронавіруса партій товарів, але для забезпечення наявності продовольчих товарів першої необхідності і стримування можливого зростання цін на продовольство незабаром ослабили існуючі заходи по обмеженню імпорту, у тому числі тарифи і технічні регламенти, а так само тимчасово понизили технічні бар'єри в торгівлі продовольчими товарами.

Низка країн підвищила гнучкість і ефективність торгових процедур і вжила заходи, стимулюючі постачання сільськогосподарських і продовольчих товарів відмовившись від заходів, які перешкоджають здійсненню торгових операцій, дозволили на тимчасовій основі надавати електронні фітосанітарні і ветеринарні сертифікати і спростили процедури ліцензування імпорту окремих продуктів .

Країни, що розвиваються, проводили програми підтримки конкретних груп фермерів за допомогою надання субсидій на чинники сільськогосподарського виробництва або прямих трансфертів для забезпечення наявності продовольства на внутрішньому ринку в достатньому об'ємі за рахунок розширення продовольчих резервів і програми, спрямовані на підтримку споживачів за допомогою контролю над внутрішніми цінами і випуску на ринок продуктів з національних резервів.

2.2. Наслідки пандемії COVID-19 для торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією

Фінансова криза 2008 року і економічний спад, що послідував за ним, загальмували розвиток ринків АПК, і ослабив міжнародну торгівлю, що сприяло зниженню економічного зростання ще більше. Вирішуючи проблему компромісу між ефективністю і стійкістю до економічного спаду, компанії агропромислового комплексу можуть піти шляхом локалізації виробництва тих продуктів харчування, які дозволяють стримати економічний спад.

Такі стратегії негативно позначаються на підвищенні ефективності компаній АПК, яка досягається за рахунок порівняльних переваг, і привести до зростання внутрішніх цін на продовольство, а в періоди зниження доходів це небажано. Акцент на сільське господарство є однією з форм створення стійкості до загрози продовольчої безпеки і до економічних спадів.

Глобальні кризи, такі як фінансову кризу 2008 року і пандемія COVID-19, вимагають міжнародної співпраці і координації і торгівля є ефективним інструментом управління ризиками, допомагає підвищити стійкість до зовнішніх чинників. В умовах пандемії COVID-19 зусиль, спрямованих на сприяння торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією, можуть принести вигоди як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

З початку пандемії COVID-19 ФАО грала активну роль в рішенні різних проблем, працюючи над підвищенням продуктивності агропродовольчих систем і їх стійкості до зовнішніх чинників, у рамках Програми заходів у відповідь і відновлення у зв'язку з COVID-19, яка була запущена в липні 2020 року.

Заходи по стримуванню пандемія COVID-19 та її поширенню торкнулися глобальної торгової системи, внутрішніх і міжнародних товаропровідних ланцюжків і попиту на продовольство. Багато країн вжили політичні заходи, спрямовані на обмеження потенційно негативних наслідків пандемії для своїх ринків сільськогосподарської продукції, виробників і споживачів.

Економічні і соціальні наслідки пандемії ще не проявилися в усій повноті і COVID-19 залишається серйозним джерелом невизначеності ринкової кон'юнктури, що позначається на попиті на продовольчі і сільськогосподарські товари і їх пропозиції, при цьому можна можна виділити основні тренди викликані пандемією COVID-19.

1. Викликаний пандемією COVID-19 криза зробила безпрецедентну дію на усі сфери життя людей, економічні і соціальні наслідки.

2. Вірус і заходи по стримуванню його поширення привели до глибокого глобального економічного спаду і росту масштабів крайньої убогості і хронічної відсутності продовольчої безпеки.

3. Міжнародний валютний фонд у своєму бюлетені "Перспектив розвитку світової економіки" за січень 2021 року оцінив скорочення світової економіки в 2020 році в $-3,5\%$. За оцінками, спад в країнах з розвинутою економікою склав $4,9\%$ в порівнянні з попереднім роком, в країнах з ринком, що формується, і країнах, що розвиваються, $-2,4$ відсотки.

4. Динаміка підйому значно розрізнятиметься між країнами залежно від доступу до медичної допомоги, дієвості політичної підтримки і структурних характеристик економіки на початок кризи. У цілому МВФ прогнозує ріст світової економіки на $5,5\%$ в 2021 році і на $4,2\%$ в 2022 році,

5. Нові хвилі пандемії спричиняють за собою повторне введення обмежень і подальші економічні труднощі в області продовольчої безпеки і живлення. Обмежений доступ до вакцин означає, що в 2021 році масовий імунітет в країнах з низьким рівнем доходу не буде досягнутий.

6. Світові ринки почнуть відновлюватися від наслідків пандемії і економічного спаду 2021 року, проте заходи по стримуванню кризи COVID-19 роблять вплив на попит на продовольчі і сільськогосподарські товари і їх пропозиція, і пандемія продовжить залишатися джерелом дуже високої невизначеності ринкової кон'юнктури.

7. Очікується збільшення масштабів гострої і хронічної відсутності продовольчої безпеки, обумовлене головним чином наслідками уповільнення

економічної активності, які найсильніше ударяють по найуразливіших групах населення в результаті скорочення зайнятості, падіння доходів і зменшення об'ємів коштів, що перекладаються трудовими мігрантами.

8. Залежно від сценарію економічного зростання в результаті пандемії COVID-19 в 2020 році додаткові від 83 до 132 мільйонів чоловік могли виявитися вимушеними поповнити ряди тих, що хронічно недоїдають.

2.3. Україна – гарант світової продовольчої безпеки

Сьогодні перед усіма країнами світу стоїть спільне завдання — забезпечити глобальну продовольчу безпеку людства, що неодмінно вимагатиме нарощування обсягів виробництва агропродовольства, є загроза, що людство зіткнеться з однією з найсерйозніших проблем у своїй сучасній історії — до 2050 року населення планети зросте настільки, що нам буде потрібно на 70% більше продовольства. При цьому кількість сільськогосподарських земель в світі з кожним роком зменшується.

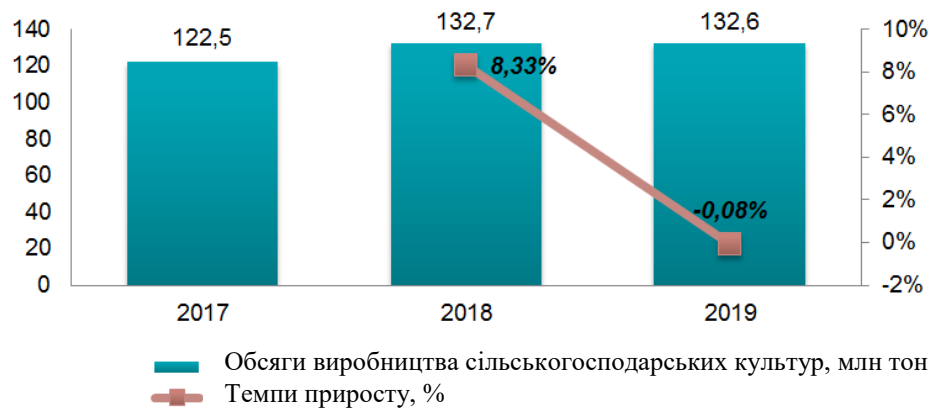
Реальний валовий внутрішній продукт України в 2019 році ВВП України зріс на 3,2%, роком раніше – на 3,4%, а в 2017 і 2016 роках він зростав відповідно на 2,5% і 2,4%, в 2020 році впав на 4% після зростання впродовж 2016–2019 років, номінальний ВВП склав 4 трильйони 194,1 мільярда гривень, а з розрахунку на одну особу – 100,47 тисячі гривень. Уряд у 2021 році прогнозує зростання економіки України на 4,6%, хоча Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України оцінює падіння валового внутрішнього продукту в січні 2021 року у 2,6–2,8%.

Найпотужнішим двигуном національної економіки останні декілька років став український АПК остаточно завоювавши звання "флагмана" вітчизняного експорту, а сновною складовою АПК в Україні є сільськогосподарське виробництво, яке включає обсяги виробництва сільськогосподарських культур і тваринництва. Україна увійшла до складу Комітету з Всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через

економічну і соціальну Раду ООН (ЕКОСОП) і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО).

Україна є гарантом продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Вхідження до Комітету з Всесвітньої продовольчої безпеки ООН надає нашій країні додаткові можливості впливу на глобальну продовольчу політику. Україна далі зміцнює роль гаранта світової продовольчої безпеки.

Обсяги виробництва рослинництва за три роки з 2017-2019 року загалом збільшилося на 8,2 відсотка, хоча з 2018 по 2019 року ріст був негативним, проте показники на стільки малі що не мають впливу на подальші розвиток цієї галузі (рис.2.4).

Джерело по даним Державної служби статистики України; Оцінка Pro-Consulting

Рис. 2.4. Об'єми виробництва сільськогосподарських культур в натуральному виразі, млн тон

У 2020 році спостерігалось падіння сільськогосподарського виробництва в Україні на 3,6%, за рахунок 5% падіння виробництва рослинницької продукції, в основному зернових – на 10%. Ринок тваринництва зріс на 0,6% за рахунок росту виробництва продукції птахівництва, по інших же галузях триває спад.

Аналіз ринку агропромислового комплексу показав, що світовий попит на кормові зернові впаде через падіння попиту на м'ясо і унаслідок низьких цін на нафту (менше кукурудзи йде на виробництво біоетанолу в США), така ж ситуація з протеїновими кормами, оскільки попит на молоко у світі та в

Україні падає. По цукру також перспективи погані, тому що нафта дешевшає, а це означає, що Бразилія переробляє очерет на цукор, а не на біоетанол.

Вже кілька років Україна виробляє більше кукурудзи, ніж пшениці (рис.2.5).

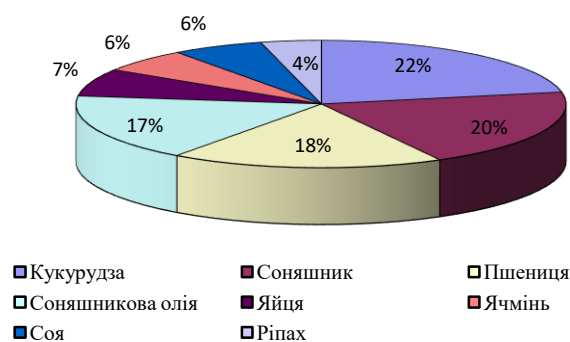

Рис.2.5. Структура виробництва сільхозпродукції в Україні

«На український ринок сільськогосподарської галузі вплинули несприятливі кліматичні умови в 2020 році, у березні у багатьох районах південних областей країни не було жодного ефективного дощу, внаслідок чого на більшості посівних площ запаси продуктивної вологи в метровому шарі ґрунту оцінювалися як найнижчі для ранньовесняного періоду. Посуха в Україні також спричинить спустошення водосховищ і пересихання річок, ці умови приведуть до раціональнішого процесу поливу землі. На ринку підвищитися попит на системи поливу, з метою скорочення втрат вирощеної продукції. Збільшення попиту буде пов'язано ті тільки з посухою в 2020 році, але і із загальною тенденцією глобального потепління».

«В Україні в 2020 році відбулися зміни в законодавстві стосовно ринку землі, згідно з яким, з 1 липня 2021 року право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею до 100 гектарів можуть придбавати виключно громадяни України. З 1 січня 2024 року таку можливість отримають також юридичні особи, власниками яких є українці. Вони зможуть купувати до 10000 гектарів землі. Ці зміни притягнуть інвесторів в аграрний сектор України. Також, після дозволу купувати і продавати землю в об'ємі 10 тис. га основний об'єм зернових робитимуть

середні фермери — саме вони будуть найбільш ефективними. Агрохолдинги почнуть потихеньку перебудовуватися: вони почнуть зменшувати свій земельний банк, сконцентруються на експорті зерна, розвиватимуть логістику, переробку».

У першому півріччі 2020 року Україна збільшила об'єми експорту харчових продуктів тільки в країни Азії, які закупили українського продовольства більш ніж на \$4,9 млрд, перевищивши торішній показник на 14,5%, доля Азії склала 47,4% від загального експорту аграрної продукції. Експорт агропродовольчої продукції в січні-червні 2020 року залишився на рівні торішніх показників за відповідний період (+ \$0,1 млрд) і склав \$10,4 млрд., а основними ринками збуту залишаються чотири регіони — країни Азії, Африки, Європейського Союзу і СНД.

За результатами першого півріччя 2020 р. рейтинг країн-імпортерів вітчизняної агропродукції очолює Китай, який збільшив об'єми закупівель українського продовольства більш ніж в півтора рази (+52,8%), — до \$1410 млн. в порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Друге місце утримує Єгипет, придбав вітчизняних продуктів на \$789 млн., Індія займає третє місце в рейтингу, яка за шість місяців 2020 р. імпортувала з України сільгосппродукції на \$743 млн.

У першому півріччі цього року їх сумарна доля склала більше 97% вартості українського експорту сільгосппродукції, об'єми експорту в країни Африки залишилися майже на рівні відповідного періоду минулого року і склали біля \$1,6 млрд. Доля цього регіону склала 15,2% від загального експорту аграрної продукції з України.

Доля європейських країн постачання агропродукції з України зменшилася до 28,7%, за січень-червень 2020 р. вони закупили українського продовольства майже на \$3,0 млрд, в 2019 році вартість постачань в цей регіон склала \$3,4 млрд.

Країни СНД за січень-червень 2020 року імпортували українського продовольства на \$0,6 млрд, що склало 6,0% від загального експорту аграрної продукції.

Значну виручку українські експортери отримали також з:

- Нідерландів (\$ 709 млн);
- Іспанії (\$ 583 млн);
- Туреччині (\$ 545 млн);
- Польщі (\$ 357 млн);
- Італії (\$ 302 млн);
- Білорусі (\$ 250 млн).

Визначальними товарами для українського експорту залишилися зернові, олія і олійні культури, залишки і відходи, а також м'ясо і субпродукти, вони забезпечили більше 85% виручки від продажу вітчизняного агропродовольства на ринки країн світу.

Україна має потенційні можливості прогодувати понад 600 млн осіб, що у 15 разів перевищує внутрішню потребу у продовольстві та може стати одним зі світових продовольчих гарантів .

Хоча за врожайністю ми відчутно поступаємося країнам, де активно впроваджують агротехнологічні інновації, (в Новій Зеландії з одного гектара збирають удвічі більше пшениці і кукурудзи, ніж у нас, а ягідництво в Україні взагалі тільки декілька років як розпочало розвиватись), основу сільськогосподарського виробництва становлять земельні ресурси. Україну історично називають житницею Європи, оскільки в нас зосереджено близько 25% світових площ чорноземних ґрунтів, відомих високим рівнем родючості.

Аграрна продукція складає основу зовнішньої торгівлі України, де частка сільськогосподарської продукції та продовольства у загальних обсягах українського експорту становить близько 40%, забезпечуючи 2/5 надходжень валютної виручки до країни. Українські аграрії постачають агропродовольчу продукцію до 205 країн світу.

Україна активно здійснює зовнішню торгівлю з іншими країнами продовольством, до 2020 року збільшився обсяг торгівлі між Україною та ЄС, між Україною та США (м'ясо птиці, соняшникова олія, борошно, спирт, деякі овочі та фрукти) наразі перевищив цифру 5 млрд доларів в рік.

Україна, як країна з розвиненим аграрним сектором, може розпочати уже сьогодні робити суттєвий внесок у подолання проблеми голоду у світі, хоча на сьогодні зовнішній товарообіг дещо стримується торговими бар'єрами, які дотепер існують у відносинах між країнами, тому нашій країні потрібна інтеграція світових технологій у виробництво, залучення інвестицій, а також постійна увага та підтримка з боку держави для розвитку сільського господарства України.

2.4. Тенденції розвитку агропродовольчих ринків

Велика частина торгівлі агропродовольчими товарами доводиться на торгівлю зробленими продовольчим сектором харчовими продуктами, що пройшли технологічну обробку. У період з 1995 по 2018 рік доля продовольства в загальному об'ємі експорту агропродовольчих товарів залишалася стабільною і складала приблизно 70% .

У період з 1995 по 2018 рік об'єми торгівлі усіма продовольчими товарами росли. Якщо в країнах з високим рівнем доходу зміни в об'ємах експорту і імпорту усіх продовольчих товарів були відносно невеликими, то в країнах з середнім і низьким рівнями доходу і експорт, і імпорт усіх груп продовольчих товарів збільшився значно.

У країнах з середнім і низьким рівнями доходу об'єми експорту спочатку були на низькому рівні, але потім збільшилися, особливо по таких групах товарів, як фрукти і овочі (чотирикратне збільшення в країнах з рівнем доходу нижче середнього і триразове збільшення в країнах з низьким рівнем доходу), харчові продукти, що пройшли технологічну обробку (триразове збільшення в країнах з рівнем доходу нижче середнього і

шестикратне збільшення в країнах з низьким рівнем доходу), молочні продукти і яйця (об'єм експорту виріс приблизно в п'ять разів в країнах з низьким і середнім рівнями доходу), жири і олії (приблизно п'ятикратне збільшення в країнах з рівнем доходу нижче середнього і триразове збільшення в країнах з низьким рівнем доходу). Країни з доходом вище за середній значно збільшили свій експорт молочних продуктів, яєць і зерна (у період з 1995 по 2018 рік —більш ніж в п'ять і в чотири рази, відповідно).

Наслідуючи закон Беннетта (який полягає в тому, що у міру росту доходів люди починають споживати відносно менше крохмалистих основних продуктів харчування і більше високопоживних м'ясних продуктів, олій, цукрів, фруктів і овочів), 6 країн з низьким і середнім рівнями доходу значно збільшили свій імпорт дорожчих продуктів харчування, таких як м'ясо і риба, фрукти і овочі, а також харчові продукти, що пройшли технологічну обробку.

Те, якими харчовими продуктами торгують країни, залежить від безлічі чинників, включаючи порівняльні переваги.

У сільському господарстві асортимент вироблюваної продукції часто визначається наявністю ресурсів і природними умовами, наприклад кліматом. Так, багато зернових культур робляться в основному в помірних широтах, а в теплішому кліматі можна виростити велику різноманітність фруктів і овочів. Торгівля дозволяє переміщати продукцію з регіонів з її надлишком в регіони, де спостерігається її дефіцит, що знаходить своє відображення в структурі регіональної торгівлі. Країни, що мають порівняльні переваги в області виробництва зернових, мають також відносно більш високу долю цієї продукції у своєму експорті. Для країн, де умови сприяють виробництву фруктів і овочів, характерна більш висока доля цих продуктів в загальному об'ємі експорту. Країни ж, де умови для виробництва зернових або фруктів менш сприятливі, більшою мірою залежать від імпорту цих продуктів.

Структура торгівлі, що формується у зв'язку з відмінностями в порівняльних перевагах, знаходить своє відображення і на страновому рівні.

Наприклад, Бразилія, країна з ринковою економікою (відноситься до країн з доходом вище за середній), що формується, і великий експортер сільськогосподарської продукції, з 1995 року збільшила свій експорт (у реальному вираженні) майже вчетверо. У Бразилії спостерігався особливо сильний ріст експорту зерна, м'яса і риби, а також цукру і какао, тоді як імпорт практично не змінився.

У В'єтнамі, країні з доходом нижче середнього, з початку нинішнього століття збільшилися і експорт, і імпорт. Значне збільшення експорту має місце у тому числі в таких групах продовольчих товарів, як м'ясо і риба, а також фрукти і овочі. Збільшився також імпорт зернових і плодоовочевій продукції.

Непал – країна з низьким рівнем доходу, що не має виходу до моря. Умови для сільськогосподарського виробництва там складні, а інтеграція країни у світові ринки низька, що головним чином пов'язане з її географічним положенням: вона знаходиться в Гімалаях, до 2018 року його об'єм збільшився більш ніж до 1 млрд дол. США (у цінах 2015 року): в основному це зернові, фрукти і овочі, а також продукти, що пройшли технологічну обробку.

Уганда, що також не має виходу до моря країна з низьким рівнем доходу, демонструє інший шлях росту в плані торгівлі. Ця країна входить в десятку найбільших світових виробників кави, яка складає близько 35% загального об'єму її експорту агропродовольчих товарів. В 2018 році, окрім збільшення експорту кави, Уганді вдалося також значно збільшити свій експорт зерна, цукру і какао, а також фруктів і овочів. За той же період Уганда збільшила імпорт жирів і олій, зерна і продуктів, що пройшли технологічну обробку.

Висновки до розділу 2

1. Офіційно агросектор не визнаний потерпілим від пандемії COVID-19, але він відчуває негатив: платоспроможний попит впав і невідомо коли відновиться, девальвація рубля привела до росту собівартості, а можливості підвищувати ціни немає, так що рентабельність знижуватиметься. Експорт став привабливіший, але не виключено скорочення усєї глобальної торгівлі.

2. Експерти неоднозначно оцінюють перспективи розвитку галузі як на найближчу, так і на більше довгострокову перспективу — надто багато питань і невизначеності із зовнішніми чинниками. цього року динаміка агросектора в цілому буде позитивною Проте в сільському господарстві дуже багато що залежить від погоди, від світового і внутрішнього попиту.

Для вирішення проблем, пов'язаних з процесом перетворень, фінансовими потрясіннями, стихійними лихами і кризами в області охорони здоров'я, такими як пандемія COVID-19, ключове значення мають підвищення обізнаності про події на глобальних агропродовольчих ринках і систематичний аналіз заходів торгової політики.

3. Перетворення у сфері виробництва продовольства і ведення сільського господарства **зачіпають усіх – і усіх по-різному**. Вони роблять вплив на ситуацію в господарствах і у виробничо-збутових ланцюжках, на доходи і робочі місця, на раціон харчування і харчовий статус, на довкілля і суспільство в цілому. Для того, щоб отримати можливість розробити і реалізувати дієві заходи і посприяти стійкому розвитку, директивні органи повинні розуміти, як результати цього впливу пов'язані між собою.

4. Ситуація для аграріїв непростя: через падіння доходів населення можливості збільшити відпускні ціни на продукцію майже немає, при цьому виробничі витрати зростають. **Через подорожчання кормів, устаткування, імпортного насіння і інш., якщо проблеми не будуть вирішені, тобто ризик росту числа банкрутств аграріїв, що особливо відносяться до категорій малого і середнього бізнесу.**

5. В умовах руйнівної дії пандемії COVID-19 на продовольчі виробничо-збутові ланцюжки, потрібне зміцнення міжнародної співпраці і підвищення прозорості ринків, а також вжиття заходів, що полегшують переміщення продовольства без збитку для безпеки харчових продуктів і здоров'я працівників, у тому числі створення торгових коридорів і тимчасовий перегляд технічних торгових бар'єрів.

6. Україна збільшила експорт сільгосппродукції і продукції харчової промисловості на 14,3% – в січні 2020 року на зовнішні ринки поставили продукції АПК і харчової промисловості на суму 2 млрд доларів. Із загального експорту товарів України, доля продукції АПК і харчової промисловості складає 47,7%. Основною часткою аграрного експорту є зернові культури і жири і олії; готові харчові жири; віск (48% і 22,9% від об'єму експорту продукції АПК і харчової промисловості).

7. Лідером з країн, які найбільш імпортували українські зернові культури за звітний період, був Єгипет (44,4% від об'єму експорту пшениці, 15% об'єму експорту кукурудзи), соняшникову олію найбільше імпортували Індія (25,1% від загального об'єму експорту олії), Нідерланди (13,9%), Китай (13,9% відповідно).

8. АПК і харчова промисловість увійшли до національного плану відновлення економіки як «точок росту», оскільки агросектор «найм'якше» пройшов ситуацію, пов'язану з поширенням коронавіруса. Галузь не включена в число потерпілих від пандемії.

ВИСНОВКИ

Світова економіка — це економічні стосунки між 197 державами світу, транснаціональними корпораціями (ТНК) і іншими суб'єктами світового господарства. У сучасному світі особливо актуальною є глобалізація і регіоналізація.

У світовій економіці і зовнішньоекономічній діяльності, у міру подальшого розвитку структури споживання і виробництва, усе більш важливу роль в задоволенні зростаючих потреб країн з дефіцитом продовольства, гратиме торгівля сільськогосподарською і продовольчою продукцією (ТСПП).

Неухильно зростає число людей, що страждають від голоду, в 2019 р. їх число досягло майже 690 мільйонів чоловік, що складає 8,9% населення планети. Згідно цим ФАО, найтрагічніша ситуація спостерігається на африканському континенті, де голодує кожен п'ятий житель країни (близько 250 мільйонів чоловік, що складає 19,1% від загального населення, а це більш ніж в два рази більше, ніж в середньому на планеті). Ще драматичніше звучать прогнози на 2030 рік: при збереженні цієї тенденції 25,7% населення Африки (433 млн чоловік із загальної чисельності населення в 1 млрд 600 млн чоловік, передбачуваною через десять років) виявиться без достатньої кількості продуктів харчування для забезпечення нормального, активного і здорового життя. Відповідно до завдань, поставлених Організацією Об'єднаних Націй, – ООН перед світовою спільнотою в області стійкого розвитку, однією з основних є ліквідація голоду на глобальному, світовому рівні до 2030 року.

На думку ООН, криза, що вибухнула в останні місяці, в області охорони здоров'я повинна посилити ситуацію, ризикуючи увергнути десятки мільйонів людей у безодню хронічного голоду, а залежно від того, за яким сценарієм розвиватиметься економіка, пандемія може додати до загального числа тих, що недоїдають у всьому світі від 83 до 132 млн чоловік. Мова

також йде про відсутність продовольчої безпеки, ширше поняття, яке включають ті випадки, коли люди не в змозі забезпечити себе харчуванням. Підсумовуючи різні рівні відсутності продовольчої безпеки – від серйозної відсутності безпеки (750 мільйонів) до помірної відсутності безпеки – чисельність людей, які в 2019 році не мали регулярного доступу до безпечних і поживних продуктів харчування, складає два мільярди чоловік, тобто трохи менше 30% від загального населення планети.

Пандемія COVID-19 загострює уразливості і недоліки світових продовольчих систем, що розуміються як усі види діяльності і процеси, що впливають на виробництво, розподіл і споживання продовольства. Хоча усю повноту наслідків режиму ізоляції і інших заходів по стримуванню поширення пандемії оцінювати ще дуже рано, але спровокована COVID-19 економічна рецесія може привести до збільшення загального числа що голодують у світі ще на 83-132 мільйони чоловік.

Вартість здорового раціону харчування набагато перевищує 1,90 дол. США в день (міжнародна риса бідності), навіть найдорожчий здоровий раціон обходиться в п'ять разів дорожче, ніж вживання тільки крах малевмісних продуктів. Багаті поживними речовинами молочні продукти, фрукти, овочі і продукти з високим вмістом білку (рослинного і тваринного походження) у всьому світі відносяться до найдорожчих груп харчових продуктів.

За останніми оцінками, величезна кількість людей – не менше трьох мільярдів – не можуть дозволити собі здорове харчування. У країнах Африки на південь від Сахари і країнах Південної Азії, їх доля досягає 57% населення, проте ця проблема характерна для усіх регіонів, включаючи Північну Америку і Європу.

З поширенням пандемії країни стикаються з новими викликами, і здатність швидко реагувати на зміни стає критичною для життєздатності економіки. Граючи ключову роль в забезпеченні продовольчої безпеки, сектор АПК проходить трансформацію, оцінити істинні масштаби якої можна буде тільки після завершення кризи.

Міняються стандарти і правила світової торгівлі, відбувається переоцінка принципів забезпечення продовольчої безпеки, трансформуються моделі виробництва, логістики і ритейла, що здавалися стійкими, виникають нові харчові звички і моделі придбання продуктів харчування.

Перебудова переваг домогосподарств, падіння їх доходів і нестабільність пропозиції продуктів харчування чинять тиск на окремі товарні ринки, що у свою чергу комплексно впливають на світовий АПК. Найбільший удар доводиться на країни-імпортери продовольства і країни, що розвиваються, залежні від агроекспорту.

Серед внутрішніх чинників дії COVID-19 на усі сектори АПК і ризиком, з ними пов'язаних, фахівці «Агроекспорт» виділяють: падіння доходів у поєднанні з нестабільністю цін на продукцію АПК змушує домогосподарства відмовлятися від дорогих фруктів і овочів, м'яса і молочних продуктів на користь зернових, коренеплодів і бульбових овочів. Погіршення якості раціону (але не його калорійності) в довгостроковій перспективі може посилити проблему незбалансованого харчування і ожиріння. Порушення систем постачань проміжних ресурсів АПК (добрива, пестициди, насіння, корм, електроенергія) призведе до зростання цін на кінцеву сільськогосподарську продукцію. Обмеження доступу до основного капіталу не вплине на обсяг виробництва АПК в короткостроковій перспективі, але приведе до уповільнення його росту в середньо- та довгостроковій перспективі (при збереженні пандемії). Найбільшу загрозу COVID-19 представляє для сільськогосподарського виробництва країн, що розвиваються, АПК яких значною мірою залежить від ручної робочої сили. Деякі галузі АПК найбільш схильні до викликаних пандемією шоків (наприклад, м'ясо-, фрукто- та овочевиробництво) зважаючи на високі витрати на працю.

До зовнішніх чинників дії і ризиків відносяться: падіння цін на сільськогосподарську продукцію забезпечить стабільну продовольчу безпеку в країнах-імпортерах продукції АПК (окремі країни Африки і Центральної і

Південної Азії), що розвиваються. В той же час, висока залежність від імпорту може викликати порушення постачань. Найсильніше відчують вплив пандемії країни, експортні доходи яких значною мірою залежить від продукції АПК (окремі країни Латинської Америки і маленькі держави, експорт яких значною мірою представлений окремими групами сільськогосподарських товарів).

Пониження цін на енергоносії веде до скорочення використання сільськогосподарської сировини (цукрова тростина, кукурудза) для виробництва біопалива. Різке зниження попиту провокує обвал цін на ці культури. Негативні ефекти зниження цін на енергоносії будуть частково компенсовані скороченням витрат агровиробників на електроенергію. Нестабільність обмінних курсів робить безпосередній вплив на світову торгівлю продукцією АПК, визначаючи кількість доступних продуктів харчування і їх ціну на внутрішніх ринках країн. Іншим наслідком коливань обмінних курсів може стати зміна торгової політики окремих країн відносно експорту/імпорту. Індекс продовольчих цін ФАО (ІПЦ) в квітні 2020 р. знизився на 3,4% в порівнянні з березнем 2020 р., досягнувши мінімального значення за рік. Індекс продовольчих цін ФАО Падіння попиту на м'ясо, викликане закриттям закладів HoReCa, і зниженням доходів домогосподарств, чинить знижуючий тиск на ІПЦ (2,7% за місяць).

Світові ринки АПК будуть вимушені адаптуватися до нових реалій. З боку виробників продовольства це означає: скорочення кількості людей на виробництві, роботизацію; інвестиції в НДДКР для адаптації продукції і упаковки під нові потреби споживачів; зміна позиціонування продукції: безпека понад усе; посилення онлайн-присутності; відмова від посередників, реалізація продукції безпосередньо кінцевому споживачеві; розвиток нових форматів виробництва (вертикальні ферми, СЕА – controlled environment agriculture – вирощування в контрольованих умовах). З боку держави потрібний перегляд національних стратегій розвитку АПК, фокус на самозабезпеченості, спрощення ланцюжків постачань, посилення вимог

безпеки продукції, а також розвиток внутрішнього виробництва (субсидії, фінансування інновацій, нетарифні бар'єри). На споживчому ринку можна виділити наступні зміни: кухні інших країн і екзотична їжа витісняються сегментом comfort food-«комфортної» домашньої їжі; послаблення сегменту on-the-go і снєків; зростання попиту на рослинні продукти харчування; зміна традиційних місць купівлі продуктів харчування – відмова від невеликих магазинів і ринків на користь перевірених мереж супермаркетів; збільшення онлайн-покупок продуктів харчування. Країни особливо гостро усвідомлюють і залежність від складноорганізованих ланцюжків постачань. Сільськогосподарське самозабезпечення стає основним пріоритетом розвитку АПК країн, що переглядають національні стратегії на користь спрощення логістичних ланцюжків і максимального покриття споживчого попиту за рахунок внутрішніх ресурсів. Гарантія якості продукції стає основою конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції. Це вимагає не лише перегляду виробничих процесів з мінімізацією контакту продукції з працівниками, але і зміни стандартів упаковки, логістики і маркетингових стратегій. Споживачі відмовляються від звичних місць купівлі продуктів харчування на користь онлайн-магазинів і перевірених мереж супермаркетів. Зі збільшенням часу, проведеного будинку, популярнішим стає comfort food-домашня звична з дитинства їжа; падає попит на снєки і їжу on-the-go. В той же час, пандемія стала драйвером росту ринку рослинного білку: вартість виробництва тваринних продуктів, що збільшується, і стурбованість їх безпекою спонукають споживачів шукати альтернативу. Пандемія міняє характер попиту, канали збуту, а також поведінку споживачів, їх відношення до витрат. Так, за даними PwC, лідером збільшення продажів виявляються продукти харчування з довгим терміном зберігання, 27%. Збільшення онлайн-продажів в цій категорії складає 13% (доставка додому) і 4% (самовивезення). Заморожені продукти харчування займають друге місце по темпах росту продажів (25%), демонструючи найвищу динаміку попиту в онлайн-каналах: 20% (доставка додому) і 7% (самовивезення). На третьому місці знаходяться товари для побуту, чистячі і

миючі засоби. Наступні за ними йдуть швидкопсувні продукти харчування, продажі яких зросли на 12%. Зростання онлайн-продажів тут складає 17% (доставка додому) і 9% (самовивезення). Також фахівці ФНЦ «Агроекспорт» порівнюють поведінку споживачів і їх відношення до витрат до і після пандемії, розділивши росіян на декілька категорій.

Україна займає 5-ту позицію в рейтингу найбільших експортерів пшениці у світі за підсумками 2020 р., поступаючись лише Російській Федерації, США, Канаді і Франції. Україна третій рік поспіль відновлює історичний рекорд аграрного, згідно з даними Державної митної служби України, за підсумками 2020 р. Україна експортувала агропродовольства на суму \$22, 39 млрд, побивши рекордний показник 2019 р. в \$22, 35 млрд.

Характерною рисою минулого року для вітчизняного аграрного сектора економіки стала низка рекордів по об'ємах поставок сільгосппродукції на зарубіжні ринки, за підсумками календарного 2020 р. зафіксовано найбільші в історії України об'єми експорту соняшникової олії — 6,9 млн т і м'яса птиці — 431 тис. т., серед товарів, які не відносяться до найбільш вагомих в переліку зарубіжних постачань, було досягнуто максимальні кількісні значення в експорті меду (81 тис. т), заморожених плодів і ягід (55 тис. т), макаронних виробів (30 тис. т) і консервованих томатів (66 тис. т).

Згідно з повідомленням, основними споживачами вітчизняної сільгосппродукції також стали: Індія (\$1, 5 млрд), Нідерланди (\$1, 42 млрд), Єгипет (\$1, 377 млрд), Туреччина (\$1, 07 млрд), Іспанія (\$985 млн), Польща (\$850 млн), Італія (\$584 млн), Німеччина (\$581 млн).

Крім того, уперше в топ-10 видатних імпортерів потрапила Індонезія, яка потіснила Білорусь на одинадцятому місці і закупила українській агропродукції на \$566 млн. Ці 10 країн за 2020 р. сформували для вітчизняних експортерів агропродовольства близько 56% валютних надходжень.

За оцінками учених Інституту аграрної економіки, вирішальними для сумарного росту експорту продукції АПК 2020 р. стало збільшення об'ємів поставок в Азію, яке минулого року досягло свого найбільшого значення за

період незалежності України. При цьому вартість поставок в три інші регіони — Європейський Союз, Африку і СНД — синхронно знизилася.

Відзначається, що в 2020 р. Азія продовжила посилювати свої позиції основного імпортера вітчизняної агропродукції, в черговий рік підряд закупивши рекордну кількість українських сільгосппродуктів.

«Вартісні об'єми вітчизняного експорту в країни цього регіону минулого року збільшилися до \$10, 9 млрд. Це на 16% перевищило рекордний показник поставок в цей регіон в \$9, 4 млрд 2019 р., і більш ніж на третину (36,3%) — встановлений в 2018 р. рекорд в \$8 млрд. Минулого року доля азіатських країн уперше склала майже половину — 48,7% — від загального українського агроекспорту», — повідомив Микола Пугачов.

Крім того, об'єми експорту агропродукції українського виробництва в країни ЄС зменшилися майже на 11% проти рекордного показника 2019 р. в \$7,5 млрд і склали в 2020 р. \$6,7 млрд. При цьому доля ЄС у вітчизняному експорті агропродовольства склала минулого року 29,9%.

Основними країнами-імпортерами української пшениці є Єгипет (11% українського експорту), Індонезія (10%) і Бангладеш (5%).

На кожному з перерахованих ринків в 2020 р. українські постачальники займають лідируючі позиції. Структура імпорту пшениці в розрізі основних країн-постачальників виглядає таким чином:

- Єгипет: Російська Федерація (62%), Україна (23%), Франція (6%);
- Індонезія: Україна (26%), Аргентина (26%), Канада (23%);
- Бангладеш: Російська Федерація (35%), Україна (27%), Канада (21%).

Пшениця має найбільші об'єми торгівлі у світі серед зернових і вони постійно зростають. Тому і надалі ця культура залишатиметься однією з ключових в експортному портфелі України. Як відзначається, Україна зайняла топові місця у світовому аграрному експорті за результатами 2020 р. по таких аграрних продуктах: соняшникова олія — загальна сума експорту склала \$5,3 млрд, соняшниковий шрот — \$1,1 млрд, рапс — \$1 млрд, просо — \$29 млн, кукурудза — \$4,9 млрд, ячмінь — \$877 млн, пшениця — \$3,6 млрд, соя — \$ 690 млн.

Провідні центри прогнозування підкреслюють важливість балансу самозабезпечення АПК і його відкритості для світової торгівлі, для чого необхідно переглянути норми міжнародної торгівлі, скоротити логістичні ланцюжки при одночасному забезпеченні внутрішньої продовольчої безпеки, підтримувати вразливіші домогосподарства.

Тісна взаємодія із споживачами для адаптації асортименту продуктів харчування, облік нових смаків споживачів, зміна бізнес-моделей і процесів під потреби покупців, що змінюються, визнання зростаючої важливості онлайн-майданчиків, адаптація стратегій просування і поширення продукції для функціонування онлайн, забезпечення достатніх ресурсів сприятиме удосконаленню діяльності АПК в умовах ризику.

Так, наприклад, ЄС забезпечив вільний рух товарів за рахунок зелених коридорів при прикордонному контролі транспортних засобів, що перевозять продовольство, а також вільне переміщення робочої сили (постійні і сезонні робітники АПК не обмежені в переміщенні до місця роботи), крім того, було вирішено підтримати фермерів, продовживши термін подання заявок на отримання сільськогосподарських субсидій ЄС. Також фермери, підприємства харчової промисловості і дистриб'ютори сільськогосподарської продукції можуть розраховувати на державну фінансову підтримку.

В якості інвестиційної ініціативи у відповідь на COVID-19 був створений Фонд, який забезпечив понижені процентні ставки на покриття операційних витрат, перерозподіл бюджетної підтримки між країнами-членами ЄС для допомоги що найбільш має потребу, збільшені авансові платежі компенсаційних виплат фермерам (з 50% до 70%), скорочення кількості перевірок фермерських господарств.

У Китаї прийнята концепція «Овочевий кошик», у рамках якого фермери з 9 провінцій поставляють зерно, олії, м'ясо, овочі, молоко, яйця, рибопродукти в провінцію Хубэй (епіцентр поширення захворювання). Також серед заходів, прийнятих КНР, централізація закупівель продовольства, забою худоби, забезпечення холодильних установок для

зберігання продуктів харчування; субсидування складських витрат; створення ведучої e-commerce платформою Alibaba спеціального фонду допомоги фермерам для спрощення збуту сільськогосподарської продукції.

Уряд Пекіна виділив 20 млн доларів на субсидування придбання сільськогосподарських машин і устаткування. При цьому, китайські фермери, впроваджувальні інноваційні рішення для мінімізації контакту робітників з сільгосппродукцією (дрони, безпілотні апарати) можуть розраховувати на знижені процентні ставки і відміну орендної плати.

Уряд США виділив 16 млрд доларів на прямі виплати фермерам у рамках програми допомоги виробникам продовольства під час COVID-19. Введено відстрочення виплат сільськогосподарських кредитів, збільшений термін подання заявок на їх отримання, а сам процес істотно спрощений. Канада направила 100 млн дол. на створення фонду допомоги підприємствам сільського господарства і харчової промисловості, а також додаткові 5 млрд дол. на програми лізингу. Аграрії також отримали відстрочення по виплатах кредитів і додаткові можливості кредитування.

ФАО дає оптимістичну оцінку уразливості світового АПК на COVID-19, аграрний сектор економіки, харчова і переробна промисловість, особливо орієнтована на експорт, при цьому потребуються заходи державної підтримки АПК, оскільки АПК роблять значний вплив на світову торгівлю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

7.   Індекс   продовольчих   цін   ФАО.
<http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/> (січень 2021 року).

8/ Джерело: публікується ФАО "Короткий огляд попиту і пропозиції зерна", 4 лютого 2021 року,
<http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/ru/>

<https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/20/670169/>

<https://investory.news>